

Knjiga 7.

Življenje in svet

Štev. 14.

Ljubljana 4. aprila 1930.

Četo 4.

Pomladansko jutro na Danskem

Anthony Waine

Problem določitve spola == rešen?

Kako je to, da se ob gotovem času rodi več deklic kakor dečkov?

Kako je na primer to, da se ob mrzlem vremenu rodi pri nekaterih živalih več samic kakor samcev? In kako je dalje to, da je priroda ustvarila zakon, po katerem je rojstvo samcev v neki zvezi s počasnejšo, rojstvo samic pa s pospešeno razvojno stopnjo?

Znanstveniki že dolgo iščejo temeljne zakone, po katerih bi bilo moči v naprej določiti spol novorojenca. Izčrpno so študirali posamezne razvojne oblike nekaterih živali, hoteč si tako pridobiti natančne podatke, ki bi se dali splošno uporabiti. Nadejajo se celo, da bi mogli te nove življenske zakone uporabiti tudi za človeka.

Priličen napredek na polju proučevanja spola bi utegnili biti odkritje dr. Arthurja M. Bante iz longislandskega laboratorija v New Yorku. Dr. Banta je odkril pomembna dejstva pri svojih poskusih s povodno bolho. To drobno bitje prav za prav sploh ni bolha, ampak neznatna živalca, ki je obilno zastopana v vseh ribnikih in mlakužah na svetu. Bolho jo imenujejo zato, ker se pri plavanju sunkoma giblje. Ta živalca je za ribe velike važnosti; pomembna pa je tudi za nas, ker nam pomaga pri raziskavanju skrivnosti podedovanja in določitve spolov pri novorojencih.

Posebno zanimivo je pri povodni bolhi to, da samica lahko rodi tako s pomočjo samca kakor tudi brez njega. Ta pojav je v znanosti znan pod imenom parthenogeneze ali deviške roditve; opažali so ga že tudi pri nekaterih črvih, dalje v življenju rastlin in pri mravljah, čebelah in osah. Pri opazovanju teh povodnih bolh je dr. Banta dognal nekaj zelo zanimivega. Odkril je namreč, da so vsa jajčeca, ki niso bila oplojena, v začetku pomladi rodila samice. V pozni pomladi in v začetku poletja jame voda v močvirjih in ribnjakih upadati; mlakuže postanejo pre-gosto poseljene, hrane jame nedostajati in — pojavljati se začno samci.

V tistem času se zgodi še nekaj drugega, takisto zelo nenavadnega. Sa-

mica jame proizvajati nič več mnogoštevilna jajčeca kakor prej, nego znatno manj, a ta jajčeca so oplojena in znana pod imenom »zimskih jajčec«. Nasproti poznejšemu mrzlemu vremenu so dozdevno bolj odporna; mati pogine, jajčeca pa se izvale, toda iz njih pridejo same samice.

Po sodbi dr. Bante je zelo verjetno, da je priroda razvila metodo, po kateri ostane rod povodnih bolh v mrzlih jesenskih in zimskih mesecih ohranjen pri življenju in se jame v začetku pomladi izredno naglo množiti, ko se zbudi življenje v močvirjih in ribnikih ter napoči ostra borba za ohranitev plemena.

Dr. Banta je opazoval in proučeval 867 v laboratoriju vzraslih generacij, ki so izšle iz ene same povodne bolhe. Ker so vse te drobne živalce izvirale iz ene same matere in ker so prišle na svet v razmerah, v kakršnih se sicer rode samice, so bile same dvojčke in so v vsem nalikovale svoji materi — razen nekaterih izjem. In ravno izjeme te dolge razvojne črte so zanimale dr. Banta, ker je baš pri izjemah pogosto moči odkriti nekatere točke, ki igrajo vlogo pri pretvorbi živalskih življenjskih oblik. Tako je dr. Banta odkril od časa do časa povodno bolho, ki je sicer imela normalno, samo malce navzven upognjeno glavo. Tako živalco je nazval povodno bolho »z izvotleno glavo«. Vzel je nekaj takih čudnoglavih bolh in jih sparil; kaj kmalu je videl, da se je pri tem popolnoma uveljavil Mendelov zakon o podedovanju, ker so se značilne lastnosti roditeljev pojavile tudi pri potomcih. Ta izpremenitev bolhnega tipa je v znanosti poznana pod imenom »mutacije«. Druga mutacija, ki so jo odkrili dr. Banta in njegovi asistenti, se je izkazala še za mnogo važnejšo. Ugotovili so, da je spol odvisen od vremena. V perijodi toplega vremena se je izvalila samica, ki je povrgla zalego več samcev. Mladiči, ki so prišli na svet pri nizki temperaturi, so poginili; oni, ki so se razvili v toplem vremenu, so ostali pri življenju. To je dovedlo do domneve,

da nemara potrebujejo vode višje temperature, kakor jo ima voda, v kateri živali navadno žive in ki ne preseza 70 stopinj Fahrenheita.

Postavili so mater in hčere v temperaturo 80 stopinj, ki jim je precej neugodna. Uspevale so. Nadaljnji poskusi so dokazali, da jim je najbolj prijalo v temperaturi med 77 in 86 stopinjami in da niso poginile, preden ni temperatura dosegla 110 stopinj. Rod roditeljev pa pogine že pri temperaturi 100 stopinj. To odkritje je posebno važno, ker nam nekoliko pomaga pri proučevanju izvora živalskega življenja, ki uspeva v neverjetno vroči vodi. Dr. Banta meni, da bi utegnili biti mogoče, da se toplotne živali v prirodi niso razvile v dolgi aklimatizacijski periodi, kakor so mnogi mislili, nego na podlagi iznenada nastale izpremembe. Če je živalca preživela visoko temperaturo, so potem utegnile nastati druge pomembne izpremembe v isti smeri, dokler se niso prihodnje generacije prilagodile in vživele v anormalno visoke temperature.

Mnogi menijo, da je proces, ki povzroči te izpremembe, le slučajnost, proces, pri katerem pride nemara na eno ugodno izpremembo stotine neugodnih. Taka bitja, ki prispevajo k temu, da se organizem bolje prilagodi njihovi okolici, ostanejo pri življenju in se množe; ona, ki se ne prilagode, so izgubljena, ker močnejša v svojem boju za obstanek ne dajo, da bi se šibkejša razvila, in morajo poginiti. Vrh tega domneva, da so se le na ta način, to je, s pretvorbami, razvile vse nove oblike življenja. Proučevali so tudi učinek sožitja mnogih živali v skupnem razmeroma tesnem prostoru. Dr. Banta je vzel zarod mladih samic, ki so vse izvirale iz ene edine kepe jajec. Nato je dal v nekatere steklenice samo po eno samico, v druge steklenice pa je dal po deset samic. Opazil je, da je osamljena samica vrgla samo ženske mladice, dočim so v skupinah po deset soživeče samice rodile i samce i samice. Čim bolj je skupine povečal, tem bolj je narasel odstotek samcev.

Dalje je opazil, da so samice, ki so živele skupaj, kasneje rodile kakor one, ki so bile osamljene, in da je zvišanje produkcije samcev v prvi vrsti pripisati počasnejši produkciji mladičev. To je dovedlo do domneve, da bi proizvodnja samcev utegnili biti v zvezi z

zmanjšanjem metabolizma matere. Dr. Banta je šel po tej poti dalje in namestu da bi redil matere v skupinah, je hotel dognati učinek nekaterih kemikalij in znižanja temperature, toda niti kemikalije niti znižanje temperature ni zmanjšalo pretvorljivosti (zmožnost za pretvarjanje spolov ali metabolizem). Rezultat je v obeh primerih ustregel pričakovanju: odstotek samcev se je zvišal.

Ti in podobni poskusi, ki jih je večkrat ponovil, so dovedli do rezultata, ki se docela sklada s principom, da je produkcija samcev, to je rojencev moškega spola, v zvezi s počasnejšim razvojnimi procesom, produkcija rojencev ženskega spola pa v zvezi z naglim razvojnimi procesom. Čeprav bi navedeni eksperimenti utegnili roditi misel, da bi bilo moči vplivati na zoreči spol z izpremenitvijo vnanjih življenjskih pogojev, je dr. Banta vendarle mnenja, da čaka znanstvenike še dolga pot, preden bodo smeli analogno sklepati tudi za višje razvite živali in človeka. Svoja izvajanja sklepa dr. Banta takole:

»Svarim pred tem, da bi ne ravno skromno odkritje glede določitve in pretvorbe spola pri povodnih bolhah kdo morda tako tolmačil, kakor da bi s tem bila že dosežena splošna rešitev problema določitve spola. Tega mi nikakor ne trdimo; določitev spola pri višje razvitih živalih in človeku je še zelo daleč.»

PREPROSTO IZDELOVANJE PAPIRJA

Starotibetsko navodilo za pripravljanje papirja so našli v ožoltelem ruskem rokopisu, ki ga je donekod prevel prof. dr. Papiš s Cornellskega vseučilišča. Iz manuskripta se da razbrati, da se naslanja na podatke mongolskega lame Tsordjija. Razpravlja se o davnih šegah in verskih obredih Mongolov in Tibetanov. Tu pa tam se dotika papirne fabrikacije. Kakor je lama povedal ruskemu spisovatelju, »se v deželi Tunguziji — tako se v 17. stol. Tibet naziva po rusko — napravlja papir iz cumj. Te se zmeljejo, se zmešajo z vodo in potem razprostro v obliki tanke opeke. Pokrijejo se ne, marveč se devajo na solčno vročino sušiti. Od pripeke scvrknjene kose slednjič na široko razblinijo.« Po besedilu rokopisa smemo domnevati, da je bila umetnost papirne proizvodnje Tibetancem morebiti že nekaj stoletij poprej znana, nego je lama Tsordji pojasnil zadevo svojemu ruskemu prijatelju. Njih način nalikuje postopku, ki so ga upotrebljali Kitajci, izumitelji pa-

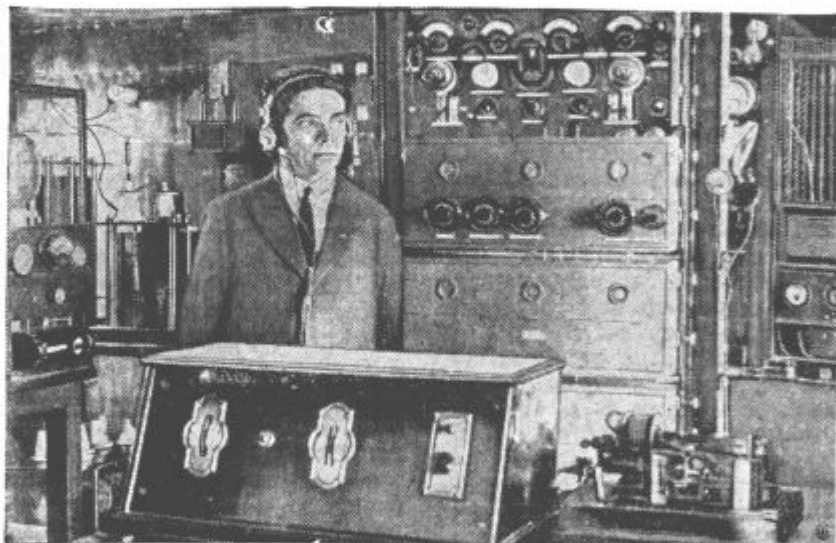
Brezžični prenos električne energije

Najnovejši Marconijev „čudež“

Marconi je izjavil zastopnikom tiska, da je njegov uspeh samo »mali predprijem« na problemu radiotransmisije.

Kakor so poročali dnevniki, je Marconiju 26. marca uspelo na daljavo 11.000 km prižgati električne luči na radio razstavi v Sidneyu. Na svoji jahti »Elettra«, ki je bila ta čas zasidrana v genovskem pristanišču, je pritisnil na gumb in v tistem trenutku je razstavna palača v daljni Avstraliji zažarela v blisku 3000 električnih žarnic.

Razsvetljavo je takrat sprožilo nad mestom krožeče letalo. Prižiganje luči z daljave se je pozneje še nekajkrat ponovilo in vselej s popolnim uspehom. Gotovo se bo tudi marsikdo še spomnil na brezžično krmarijene ladje in čolne; poskusi, ki so že precej starega datuma (računani seveda po tehniškem kalendarju). Lahko bi našli še mnogo takih zanimivih poskusov, pri katerih so električni valovi na daljavo sprožili ta ali oni pojav. Pri vseh gre seveda za brezžični prenos električne energije, ki ga

Marconi pri svojem aparatu

Ta poskus slave ponekod kot velepomemben dogodek v zgodovini tehnike, ki naj bi imel nedogledne posledice. Govori se, da je s tem poskusom dokončno rešeno vprašanje prenašanja električne energije brez žic, brez daljnovodov in kablov na poljubno daljavo. Skratka, domišljija se je tako razbohotila okrog tega dogodka, da močno zastira njega pravo podobo in vrednost. Kaj je prav za prav na celi stvari?

Spomnimo se, da so že pred več ko letom dni na enak način, torej s pomočjo radio valov vžgali slavnostno razsvetljavo Bele hiše v Washingtonu.

potemtakem ne poznamo šele od včeraj in najnovejši Marconijev poskus se od teh loči samo po rekordni oddaljenosti in po spretnem in učinkovitem aranžiranju. Problem brezžičnega prenašanja električne energije v takšni množini in obliki, kakor se uporablja za prenašanje elektrike iz velikih vodnih in kaloričnih električnih central v industrijska središča pa s tem še davno ni rešen, ker se s tako neekonomičnim prenosom, kakor ga zmore današnja radio tehnika, ne da mnogo doseči.

Oddajna postaja na Marconijevi jahti, s katero je vklopil luči na sidneyski

razstavi, je imela energijo 30 kilowattov, to je skoraj 40 konjskih sil. Od te energije se je preoblikoval dobršen del v električne valove, ki jih je antena izžarjala v smeri proti Avstraliji. Toda tamkaj so mogli od vse energije prestreči samo neznatno majhno množino, ki jo je bilo treba še le močno ojačiti, preden je mogla sklopiti električno stikalo. V Avstraliji so prestregli, kakor poročajo, komaj 30 - milijonski del one energije, ki jo je izžarjala postaja na jahti, vse drugo se je izgubilo. Zaradi tega je popolnoma napačno misliti, da je Marconi s svoje jahte v Genovi neposredno napajal žarnice v Sidneyu. Marconi je samo na daljavo sprožil električno stikalo in s tem priključil žarnice na lokalno električno omrežje, ki jih je napajalo s svojim tokom. Ako bi hotel žarnice napajati direktno na tako daljavo, bi potreboval neprimerno močnejšo oddajno postajo.

Recimo, da bi hotel po uporabljenem načinu prenesti v Avstralijo toliko energije, da bi od nje gorela žarnica, kakršne se uporabljajo v električnih žepnih svetiljkah. Taka žarnica porabi približno en wat električne energije. Marconiju pa je pri zadnjem poskusu uspelo prenesti v Avstralijo samo pičlo tisočinko wata. Za napajanje takšne žarnice bi tedaj potreboval vsaj tisočkrat jačjo oddajno postajo. Za okroglo 40.000 konjskih sil električne energije, to je približno toliko, kolikor zmore falska elektrarna, bi morala izžarjati oddajna postaja, da bi v Avstraliji brlelo za kresnico svetlobe. Ta primer menda dovolj jasno kaže, da tukaj o kakem prenašanju električne energije, kakor ga razumemo v praktičnem življenju, ne more biti govora.

Kar se tiče tehniške platí poskusa, je treba omeniti, da se je Marconi tudi ob tej priliki posluževal kratkih valov, ki se s pomočjo primerno urejenih žičnih reflektorjev usmerijo proti namenjenemu kraju. Takšen reflektor zbere valove v ozek snop žarkov, ki pridejo na ta način do sprejemnega kraja z mnogo večjo jakostjo, kakor če bi jih antena enakomerno izžarjala na vse strani, tudi tjakaj, kjer jih ne potrebujemo. Uspešno pa se morejo usmerjati samo kratki valovi, čijih dolžina ne presega 100 metrov (Marconi je za svoj poskus izbral valovno dolžino 26,7 metrov); valovne dolžine, s kakršnimi delajo radiofonija in večina velikih transkontinentalnih telegrafskih postaj, v take

namene ne prilajajo v poštev. Vrlin tega imajo kratki električni valovi še to dobro lastnost, da se ne širijo tikoma ob zemeljskem površju, marveč v višjih plasteh atmosfere, kjer se razširjajo popolnoma neovirano in se ne izgubljajo toliko energije kot pri tleh. Izven zemeljskega območja pa vzlic temu ne morejo uiti, zakaj visoko nad zemljo je plast atmosfere takih fizikalnih lastnosti, da se električni valovi, kakor svetloba od zrcala odbijejo z nje nazaj na zemljo. Med potjo se energija usmerjenih kratkih valov ne zmanjša dosti in ko bi bilo mogoče s primernimi zbiralnimi antenami prestreči ves snop valov, ki jih je vrgla semkaj oddajna postaja, potem bi bil prenos energije v tem primeru vsekakor prav dober. Toda sprejemne antene, kakršne smo v stanu graditi ljudje, tega, žal, ne zmorejo in tako gre pretežna množina energije neizkoriščena mimo.

Težko si je zamisliti, da bo na način, ki se ga sedaj poslužuje radio tehnika, kjer torej antene izžarjajo električno energijo v obliki valovanja, vobče kdaj mogoče doseči prenos takih množin elektrike, kakor se sedaj prenašajo po daljinovodih in kablji, in kar je še važnejše — tako ekonomično. Prej ko ne bo treba ubrati popolnoma drugačnega pota. Nemara bo treba načeti problem tako, kakor sta pokazala Nikola Tesla ali pa Američan Thomson, ki sta v brezžičnem prenašanju elektrike dosegla že prav lepe uspehe, čeprav samo na manjše oddaljenosti. Kateri izmed učenjakov, ki se ukvarjajo s tem vprašanjem, utegne biti na pravi poti, o tem se da seveda samo ugibati. Skoro gotovo pa je, da bo sedanji način obveljal samo v brezžični telegrafiji, telefoniji, v prenašanju slik in gledanju na daljavo, kjer je vprašanje: kako ekonomično se energija prenaša, popolnoma nebitveno. Prav tako je verjetno, da se bodo s tako usmerjenimi električnimi valovi v bodoče krmarile vojne ladje, letala, torpedi, tanki; da se bodo z njimi na daljavo povzročale eksplozije in požari. Vojna tehnika se zdi vobče najbolj hvaležno polje za njih nadaljnjo uporabo. In v tem delokrogu, ne pa v pravem prenašanju električne energije je iskati glavno vrednost Marconijevega poskusa.

—nj

(Glej tudi članka: »Brezžični prenos električne energije in smrtne žarke«, — *Zis*, knjiga 6, str. 170 in »Ali bo človek ukanil smrt?«, — *Zis*, knjiga 6, str. 481.)

Pšenica in riž

Pregled glavnih sadov naše zemlje

(Po raznih virih napisal dr. Jože Rus)

Razmer pod površjem svojih tal človek ne more spremeniti. On črpa rudno blago tam, kjer ga pač najde, pa ga porabi na mestu ali izvaži drugam, uvaža ga pa, če ga pogreša v domačih tleh. Kar se tiče pridelkov zemeljskega površja, pa razmere niso docela takšne. Človek jih lahko do izvestne mere spreminja. Ali pri tem priroda svojih zahtev vendar nikoli ne opusti. Da se iz tega izvirajoče neenakosti

darski pomen dve vrsti žita, pšenica in riž. Rumena pšenica je glavna skrb in hrana človeka bele, riževe barve, beli riž pa daje dela in jela predvsem pšeničnorumenemu človeštvu Vzhodne Azije. Svetovna letna pridelka teh dveh vrst žita sta si, značilno, enaka, vsak se ceni s 130 milijoni ton teže.

Pšenica. — Pšenica, koruza, ječmen, oves, rž, ajda so porazdeljene vsaka v svojo pokrajino zmernotoplega

Svetovni koledar pšenične žetve

zravnajo, posreduje mednarodna trgovina. Tu si hočemo ogledati prometovanje z glavnimi deželnimi pridelki sveta.

Žitarice. — Žitarice so bistveni del človeške hrane. Rabijo se povsod, njihovo število pa je največje v zmernotoplem pasu zemlje. Tu ima vsaka vrsta tal in vsaka po podnebjem različna pokrajina svojo vrsto žita, ki jo človek goji bolj kakor ostale. Manj raznolikosti v žitnih vrstah je opaziti v vročem ali tropskem pasu. V obeh pasovih pa imata daleč največji gospo-

pasu. Njihova porazdeljenost se ravna pač po tem, kakršna je priroda tal pa toplota in stopnja vlage v zemlji in ozračju. Edina pšenica je razširjena prav povsod in je zaradi niže omenjenega neenakovesja v svoji proizvodnji in potrošnji danes eden najvažnejših predmetov mednarodnega trgovinskega prometa v Evropi, Ameriki in Avstraliji.

Pšenične vrste. — Razlikovati je treba najprej zimsko in pomladansko pa mehko in trdo pšenico, potem pa tudi še vrste, ki so mešanica gor-

njih štirih. Prvi dve vrsti sta odvisni od gojitve in podnebja. Ozimina, ki se seje v jeseni, je pridelek krajev mehkega in vlažnega podnebja; če jo pokrije snežna plast, lahko pretrpi tudi velik mráz. Jara pšenica se more razvijati samo med marcem in septembrom. Ona zahteva s početka deževje, potem pa suho in vroče poletje. Zaradi teh njenih pogojev je mogoče pšenico gojiti v deželah, kjer bi se človeku zaradi hudih zim zdelo to izključeno. Pri drugem razredu, to je pri mehki in trdi pšenici, pride v poštev kakovost tal, a tudi podnebne razmere niso docela izvzete. Mehka pšenica, ki uspeva v zelo vlažnih krajih, daje predvsem krušno moko, trda pšenica, pridelek suhih tal, se porablja čedalje bolj za izdelovanje testenin.

Njena gojitev. — Pšenična rastlina ima mnogo odpornosti. Vendar če hočemo, da bo dobro plenjala in povrnila vloženi denar in obilni trud, je treba imeti izvestne pogoje vedno pred očmi. Pšenica rabi suho in vroče poletje, sicer zrnje rado splesni na stebelu. Dalje so ji potrebna tla, ki imajo dosti apnenca in fosforjeve kisline. Njivo je treba mnogo gnojiti, ker rastlina izrabi hitro najboljše tla. Končno pa je potrebno neprestano delo in spet delo: njivo moraš preorati globoko, in sicer spomladi in v jeseni, pa jo naglo požeti, žetev omlatiti in spraviti pridelek v kaščo, za kar ti je potrebna ali številna družina ali pa dobri, a silno dragi stroji.

Ker je pšenica razširjena daleč preko vse zemeljske krogle in uspeva v obeh polutah, zato ne mine noben mesec v letu, da se ne bi kje želo žito. Saj vemo, da ima južna polovica zemeljske krogle poletje, kadar je v naši severni poluti zima in obratno, k temu pa pridejo še razlike v višinski legi.

Dežele žitnice in izvoznice.

— Vse dežele zmermotoplega pasu so več ali manj proizvodniki žita. Razlikovati pa je treba pri tem na eni strani dežele, katerih žitni pridelek je manjši kakor ga je treba za njih prehrano, dočim so na drugi strani dežele, ki lahko s svojimi bogatimi žetvami krijejo primanjkljaje prvih. Tu dajemo pregled žitnega gospodarstva za 19 najnaprednejših pridelovalcev pšenice.

Država	Proizvodnja (v tonah)	Potrošnja
U. S. A.	230.600.000	187.775.000
Kanada	97.770.000	41.950.000
Argentina	56.190.000	22.160.000
Avstralija	35.710.000	17.350.000
Indija	92.100.000	88.875.000
Rusija	81.375.000	80.800.000
Francija	76.445.000	86.540.000
Italija	51.495.000	77.675.000
Nemčija	26.000.000	37.000.000
Romunija	23.000.000	22.000.000
Jugoslavija	16.000.000	14.500.000
Anglija	16.000.000	66.000.000
Švedska	10.000.000	12.000.000
Češkoslovaška	9.000.000	12.000.000
Avstrija	8.000.000	10.000.000
Belgija	3.000.000	14.000.000
Švica	800.000	5.000.000
Grška	3.000.000	6.000.000
Holandska	100.000	700.000

Dežele okoli Sredozemskega morja, ki so bile nekdanj žitnice tedanjega sveta, so danes daleč od tega, da bi zadostile svoji potrošnji pšenice; edina Severna Afrika je toliko srečna, da more izvažati žito v Francijo, Anglijo, Holandsko, Dansko in Nemčijo so vkljub bogatim žetvam, Francija in Belgija vkljub rodnosti njunih tal, a Italija vkljub silnemu prizadevanju vlade vendar dežele, ki potrebujejo pšenice več, kakor je pridelajo. Tudi sila rodovitna Kitajska, ki pa je naseljena posebno gosto in se hrani od rastlinstva, ne more več pridelati zadostnih množin pšenice.

Za osem držav Srednje Evrope, med katere spada tudi naša Jugoslavija, dajemo tu o pšenici povprečje za l. 1924—26:

	Pridelek (ton)	Potrošnja
Nemčija	30.534	47.490
Poljska	16.673	13.809
Romunija	30.177	23.775
Češkoslovaška	9.708	12.331
Jugoslavija	19.438	13.158
Madžarska	18.833	11.872
Avstrija	2.755	5.804
Bolgarija	11.176	6.184
Skupaj	139.259	139.422

Primerjanje teh števil nam kaže, kako tesno so povezane te države med seboj v gospodarskem oziru. Štiri južnovzhodne države nastopajo kot poljedelske. Poljska pridelava žita, kolikor ga rabi zase. Češkoslovaška je na tem, da postane izrazita industrijska dežela. Nemčija in Avstrija pa sta glede žitaric navezani na uvoz. Leta 1927., ko je bila letina najslabša, smo iz Jugoslavije izvozili pšenice v vrednosti

195,5 milj. Din, lansko leto pa za 1229,9 milijona Din. Sibirske planjave hranijo severno Rusijo, dočim spravljajo južno Rusijo v normalnih časih svoj žitni presežek v Zahodno Evropo. Nižina severne Indije lahko žanje kar po dva-krat na leto in pošlje v Evropo svoj pomladanski pridelek prav v času, ko je ta zaloge domače pšenice že izčrpala. Zedinjene države Severne Amerike so po množinah žitnega pridelka poleg Kitajske prva dežela, njen pridelek pšenice za l. 1928. se računa na 22% pšenice vsega sveta. Ali po izvozu je redko naseljena Kanada nasproti njej močnejša, vkljub temu, da pridelata manj pšenice kakor USA. Argentina in Avstralija pridelata skupaj toliko pšenice kakor Indija, izvažata pa je petkrat več, saj jima je število domačih jedcev nasproti Indiji dvajsetkrat manjše. Vse te dežele spravijo presežke svojih žetev v denar v stari Evropi, ki je pregosto naseljena in vkljub marljivi domači proizvodnji ni zmožna, da prehrani vse delavce svoje industrije in prebivalce svojih številnih velikih mest.

Kako zvišati žitni pridelek.

— V zadnjih 50 letih se je pridelek pšenice več ko podvojil, zrastel je od 50 na 130 milijonov ton. Ker pa število prebivalstva venomer narašča, je povpraševanje po pšenici tudi vedno večje. Iz tega raste čedalje bolj pereča potreba, da se zasejane ploskve zemeljskega površja povečajo in množine njihovega pridelka na enem hektarju kolikor mogoče zviša. V krajih, ki doslej niso poznali drugega žita kakor riž, je mogoče uvesti pšenico s pomočjo raznih gnojil. Drugod, kjer so tla presuha, je mogoče priti do istega cilja s pogostim preoravanjem njiv pa z umetnim namakanjem. Žitna produkcija se bo še dvignila, kadar bodo obdelane tudi ploshe rodovitnih tal, ki so danes človeku preveč od rok; tu bodo pač morale priti na pomoč poljske železnice. Seveda pridejo tu v poštev le dežele, ki imajo najugodnejše pogoje za to. Pri nas v Sloveniji pa je bilo z gospodarskega stališča skrajno potrebno, da se je setev žita v zadnjih sto letih skrčila v korist dobičkanosnejše živinoreje.

Končno je potrebno, da vse dežele sveta, ki gojijo pšenico, opustijo ekstenzivno kmetovanje in se oprimejo intenzivnega obdelovanja zemlje. Napeti mo-

rajo vse sile, paziti pred vsem na kakovost semena, in izvabile bodo po deset stotov zrnja na enem hektarju svojih njiv, dočim danes marsikje na ploskvi 10 ha v potu svojega obraza ne pridelajo več kakor reven stot pšenice. V zasledovanju tega visokega cilja so mnoge države žrtvovale že velike vsote denarja, njihovi znanstveniki so se radi vdinjali v službo raziskovanja, a razumni poljedelci so v polnem umevanju vršili nasvetovane poizkuse. Da uspehi niso izostali, nam dokazujejo spodnji podatki, ki dajejo vsaki teh držav zasluženost spričevalo.

Danska pridelata na 1 ha	28,75 hl	pšenice
Belgija	24.—	>
Holandska	23.—	>
Vel. Britanija	22.—	>
Švica	21.—	>
Nemčija	20.—	>
Švedska	19,5	>
Jugoslavija	15.—	>
Francija	13,5	>
Italija in Kanada	10,5	>
U. S. A.	9.—	>
Argentina	8,5	>
Avstrija	8,4	>
Indija	8.—	>

Riž. — Med žitaricami vročega ali tropskega pasu naše zemlje zahtevajo nekatere suho vročino. Semkaj spadajo razne vrste prosa v Sudanu in Srednji Aziji. Drugim vrstam je treba za uspevanje vlažne vročine, tako n. pr. koruzi in rižu. Najljubša domovina koruze je Srednja Amerika in južna Kitajska.

Nobena izmed teh žitaric ne doseže po svoji važnosti in obilici pridelka riža, ki je za rumeno pleme človeka to, kar je pšenica za belce. Da, še več: 1 hektar riževega polja prehrani in preživi povprečno družino šest do sedem oseb, dočim intenzivno obdelan hektar pšenične njive ne more preživeti več kakor polovico take družine.

Riž daje, kakor že rečeno, žetev, ki je tolikšna kakor pridelek pšenice, to je okoli 130 milijonov ton na leto. Število dežel, ki ga pridelajo, pa je nepri-merno manjše. Kot prva pride v poštev Indija, potem Indokina, sundski otoki, južna Kitajska in Japonska. Ali samo dve deželi pridelata riža v toliki meri, da jim ga preostane za prodaj. To sta Indija in posebno Indokina. Prvi za njima sta zelo gosto naseljeni deželi Japonska in Kitajska, ki ga pa sami mnogo potrošita; Japonska je mogla l.

1927. izvesti samo 5300 ton. Tudi Javi in Cejlonu, ki sta se posvetila bolj gojitvi drugega tropskega rastlinstva, ga ne ostaja dosti, Filipinski otoki pa ga še premalo sadijo.

Po drugi strani se je potrošnja riža razvila tudi po deželah, ki ga ali vobče nimajo ali pa prav v majhni meri. Tako ga Evropa rabi že toliko, da ga kupi vsako leto take množine kakor Kitajska in Japonska skupaj. Na nekaterih plitvih krajih južnih treh polotokov ga pridelava tudi sama, tudi Amerika ni brez njega. Italija pridelava riža ob reki

Padu okoli 650.000 ton, naša Jugoslavija pa v južni Srbiji vzhodno od Vardarja okoli 2500 ton na leto. Kako malo je to, nam kažejo te številke:

Indija	pridelava	47.500.000	ton	riža
Kitajska	>	40.000.000	>	>
Japonska	>	10.000.000	>	>
Indokina	>	5.800.000	>	>
Siam	>	4.900.000	>	>
ostali svet	>	21.000.000	>	>

*

1. Delo na poplavljenem rižnem polju ob nastopu poletja. 2. presajanje na novo poplavljenem polju. 3. Kolo na pogon z nogami, ki dviga vodo na višjo teraso

Dr. F. Koflerer (Rogaška Slatna)

O nastanku zdravilnih mineralnih vrelcev

Pri študiju mineralnih vrelcev je v prvi vrsti potrebno, da se ozremo na topografske razmere bližnje in daljne okolice dotičnih vrelcev, prav tako na geologijo, ki nam more pojasniti kakovost in način sestave posameznih skalnatih plasti, od kojih zavisi pač najbolj količina vode, kakor tudi njena fizikalna in kemična lastnost. Ako govorimo o fizikalnih lastnostih vode in o geoloških tvorbah okolice, je s tem označena hidrostatika vrelcev.

Za nastanek mineralnih vrelcev nam služita dve teoriji. Prva je infiltracijska, druga je kondenzacijska teorija. Po infiltracijski teoriji nastajajo vrelci na ta način, da se voda zbira v razpoklinah in votlinah kot izdanja voda, ki je pronicala v globino iz dežja in snega. En del teh padavin zgine kot sopara v zrak, drugi del odteče po površju v potoke, tretji del pa se zgubi v zemljo in tvori tako zvano izdanje vodo, ki napaja vrelce. Od celotnih padavin odpade na vodo k večjemu ena četrtina. Hočemo li dognati, da-li ima voda od tega ali onega vrelca svoj izvor v bližini izтока ali pa v večji daljavi, nam pokaže najbolj količina vode, ki bo po močnem deževju v prvem primeru hitro naraščala, medtem ko v drugem primeru lahko pretečejo tedni in celo meseci, preden zapazimo naraščanje vrelca po dežju.

Po kondenzacijski teoriji nastaja vrečna voda v globokih votlinah, kjer vlada visoka temperatura. Zrak, ki more prodreti v globoke zemeljske votline, se tam zaradi velikanske vročine segreje in kot tak sili zopet na površino zemlje. Spotoma se zrak, nasičen s paro, zopet ohlaja in pušča vodo, ki se v zgornjih plasteh združi z izdanjo vodo. Vrelce s tako vodo imenuje prof. Suess plitvo ali vadozno vodo.

Poleg vadozne poznamo tudi juvenilno vodo, kakor jo imenuje Suess. Ta voda ima svoj nastanek v tistih velikanskih zemeljskih globočinah, kjer je kamenje še v goreči, to je v vulkanski obliki. Te goreče in topeče se mase

vsebujejo poleg raznih mineralij, ki jih najdemo tudi v lavi, še velikanske množine raztopljenih plinov in soli, ki jih tišči in spaja med seboj mogočni pritisk nad njimi. Ako pa začne popuščati ta pritisk, tedaj razpada razbeljena raztopina v posamezne sestavine, čim bolj se približuje vrhovnim plastem zemlje. Takrat se izločajo plini, soli se razblinjajo in izkristalizirajo, tako da končno ne najdemo več niti soli niti plinov v prvotno mehki vulkanski masi.

V obliki pare prikipi juvenilna voda z večjo ali manjšo brzino skozi razpokane proti površju zemlje, kjer se spreminja potom kondenzacije v vodo. Čim večja je brzina juvenilne vode proti površju, tem višja je njena temperatura in obratno. Često je pritisk vročih plinov tako velik, da pulstijo ti iz zemlje v obliki vroče pare, ki zaradi svoje hitrosti nima dovolj časa, da bi se spremenila v vodo.

Juvenilno vodo torej lahko spoznamo na njeni temperaturi, ki je odvisna od brzine toka navzgor in od globočine kraja kondenzacije. Zaradi tega je popolnoma neodvisna od letne zračne temperature, ki vlada na površju zemlje. Lahko pa se zgodi, da se juvenilna voda na svojem potu skozi zemeljske razpokane spoji v zgornjih zemeljskih plasteh z vadozno vodo, kar je posebno tam mogoče, kjer je tok juvenilne vode pod manjšim pritiskom in zaradi tega bolj počasen.

Pri navadnih in posebno pri mineralnih vrelcih nas zanimajo hidrostatične razmere v skalnatih plasteh. Geologi poznajo dvigajoče in padajoče vrelce. Ako stoji voda v več ali manj globoki zemlji na nepropustni plasti, dotok in pritisk vode pa je vedno večji, potem si bo poiskala voda svoj izhod na onem mestu, ki ima najmanj odporne sile. Na ta način nastajajo tako zvani arteški studenci.

Mineralni vrelci niso vedno juvenilni, torej ne prihajajo vedno iz velikih globočin, ampak so lahko pronicajoči vrelci, ki imajo svoj izvor v izdanji vodi. Ta stoji vedno na nepropustni pla-

sti, nad seboj pa ima plasti oziroma gore, ki so votlikave in napolnjene z zrakom. Navadno so vreli iz izdanje vode padajoči vreli, ako niso slučajno juvenilni. Njih voda se pomika navzdol, to je od vrhov plasti proti iztoku vreca.

Često pa se zgodi, da teče voda v skalovju po votli razpoklini navzdol, dokler ne trči na nepropustno plast, ki ji ovira pot navzdol. Tako si najde pot navzgor do prihodnje votlikave plasti, kjer se prikaže na svetlo. Te vrste vrelov imenujemo potem dvigajoče ali vzpenjajoče se vrele.

Močnejši je pritok vode iz zemlje pri onih vrelih, ki vsebujejo pline. Ti se v fizikalnem pogledu precej razlikujejo od onih brez plinov, kajti poslednji si drže ravnotežje v svojih pritokih in odtokih po zakonu komunikajočih cevi, medtem ko so s plinom nasičeni vreli specifično lažji in stopijo nad običajni nivo bližnjih vodnih žil. V glavnem pridejo v poštev tri vrste plinov in ti so: 1) vodna para, 2) ogljikova kislina in 3) ogljikov vodik.

Paro vsebujejo le tisti vreli, ki imajo svoj pravi v vroči globlini zemlje. Njih voda je navadno juvenilna, lahko pa je tudi izdanja, ki je pronikla po padajočih razpoklinah do take globline, da se je mogla zaradi visoke temperature spremeniti v paro. Potemtakem je ta para vendar lahko vadoznega porekla. Ima li slučajno vroč vrelc nad seboj ozke razpokline, potem ga žene jak pritisk s tem večjo silo na površje; takšni so n. pr. vreli v Karlovih Varih.

Pritok mineralnih vrelov pospešuje navadno ogljikova kislina, ki jih spremija. Zaradi svoje elasticitete se premika plin včasih hitreje, včasih počasneje, zaradi česar nastajajo tako zvana presihanja, ki jih opazujemo pri vseh plinastih vrelih in ki izvirajo sunkoma iz zemlje. Ogljikov vodik najdemo le redkokdaj kot pomagača vehementnega izvira. Pojavlja se najbolj v krajih nafte.

Pri vseh mineralnih vrelih, ki nam dajejo zdravilno vodo in ki so po svoji sestavini tako precizno in tako srečno sestavljeni glede njihovega lekovitega učinka pri raznih boleznih, da bi jih ne mogel noben kemik sveta posnemati, se nam stavi vprašanje, odkod vendar te množine mineralnih plinov, ki sestavljajo mineralne vrele, ko jih ven-

dar nikdar ne zmanjka, akoprav izvirajo nekateri skozi sto in stoletja na istem mestu, v isti obliki in z isto zdravilno silo?

Odgovor na to vprašanje damo lahko le tedaj, ako smo natančno proučili geološke prilike okolice vrelov, kakor tudi globoke plasti zemlje dotičnega okoliša in na koncu tudi sestavino vode same. Ni ravno potreba, da bi morala voda, ki je jako nasičena s solnimi sestavinami, imeti svoj izvor v velikanskih globlinah kot juvenilna voda. Nasprotno se često dogaja, da voda vsrka vase posamezne tvarine spotoma, ko pronica skozi razpokline površnih zemeljskih plasti. Taki vreli navadno niso stanovitni. Tudi bi sčasoma vendar morala zmanjkati zaloga mineralnih tvarin, ki jih voda dan za dnevom izpira in jemlje s seboj. Pri stanovitnih in ne pretvarjajočih se vrelih se tvori mineralizacija potemtakem že v večjih globlinah, akoravno ne baš v juvenilni sferi, zaradi česar ne morejo očitno vplivati na donos vode razne vremenske spremembe, kakor dalje trajajoči nalivi ali pa dolgotrajna suša.

Predvsem je zanimiv izvor oziroma nastanek onih sestavin, ki jih najdemo najpogosteje v alkalično-salinskih-zemeljskih vrelih. Ti so kloridi, sulfati, karbonati, železo, kremikova kislina in končno ogljikova kislina.

Kloridi nastajajo po večini v ogromnih zalogah kamenite soli, ki jih najdemo v različnih formacijah zemeljske skorje. Pri sulfatih razločujemo dve vrsti, namreč lahko topljive in težko topljive sulfate. Prvi so natrijevi in magnezijevi sulfati, drugi kalcijevi sulfati (mavec). Sulfatni vreli so po svoji koncentraciji prav tako odvisni od množine pronicajoče vode. Čim večja je poslednja, tem manjše so množine sulfatov. Kalcijeve karbonate najdemo povsod v apnenastih gorovjih. Topijo se težko v navadni vodi; ako pa pridejo v stik z ogljikovo kislino, postanejo lažje topljivi. Ker pa vsebuje vsaka vrelna voda nekaj ogljikove kisline, so vsi vreli, ki izvirajo v apnenastem skalovju, nasičeni s karbonati, kar daje vodi tako zvano trdoto. V dolomitskih apnencih najdemo poleg kalcijevih karbonatov tudi magnezijeve karbonate, ki se pridružujejo vrelnim vodam. Železo se

najde skoro v vseh apnenastih in glinastih sedimentnih plasteh, pa tudi v rogovachi in končno v eruptivnem kamenu. Kremikova kislina, ki je v prakamenu v obliki silikatov, je v hladni vodi le malo topljiva, pač pa v vroči alkalični vodi. Zato najdemo čisto tik ob izvoru vrelov krasne tvorbe v obliki teras, kaskad itd., posebno v vulkanskih vrelih na Islandu in v Severni Ameriki.

Izmed plinastih sestavin, ki jih vodijo razni vreli s seboj, nas najbolj zanimajo ogljikova kislina, žveplov vodik in radioaktivna emanacija. Tudi ti plini imajo svojo odvisnost od geoloških formacij.

Ogljikova kislina je glede svojega pravega izvora prav tako lahko juvenilna kakor vadozna. V splošnem pa lahko trdimo, da so skoro vse slatine s svojo ogromno množino ogljikove kisline vulkanskega porekla. Loliko pa se tvori ogljikova kislina tudi iz zraka ali pa iz kemičnega pretvarjanja zgornjih zemeljskih plasti. Tako va-

dozno ogljikovo kislino najdemo čisto v vodi, ki prihaja iz glinastega ali ilovnatega laporja, ki vsebuje železne tvari. Pronicajoča voda prinaša s seboj zračni kisik, ki oksidira sulfide do proste žveplene kisline, katera izloča iz lapornih karbonatov ogljikovo kislino. Kakor hitro pa je enkrat končana ta oksidacija in to zaradi dolgotrajnega izpiranja dotičnih plasti po tekoči, pronicajoči vodi, preneha seveda tudi ogljikova kislina. Zato bi taki vreli z ogljikovo kislino morali v doglednem času prenehati kot slatinske vode in bi ostali trajni le oni, kojih ogljikova kislina je juvenilnega izvora.

Glede žveplenega vodika je potrebno vedeti, da je sigurno vulkanskega izvora, ako ga vsebuje voda v velikih množinah. Prav tako je z radioaktivno emanacijo. Navadno jo najdemo v večjih množinah le v onih vrelih, ki prihajajo iz velike globine, akoravno nam prepereli granit in porfir čisto daje tudi radioaktivno emanacijo.

Dr. Karel Beut

Analiza samega sebe pri izberi poklica

Prvo, kar moraš storiti, če hočeš v življenju kaj doseči, je to, da temeljito spoznaš svoje sposobnosti in nadarjenost, a prav tako tudi svoje slabe plati.

Ljudje morajo iskreno in odkrito spoznati same sebe. In nihče izmed nas ne sme biti nasproti lastnim napakam prizanesljivejši kakor pri napakah svojega bližnjega, zakaj drugače je sleherna analiza samega sebe brez haska.

Čimprej si izberi podlago za delo, ki ti prija; izberi si delo, ki misliš, da boš z njim dosegel uspehe. Ko si si ga izbral, se začni takoj učiti vsega, kar ima vrednost za to delo. Začni z njegovo zgodovino. Doženi, katere okoliščnosti in razmere so ustvarile ta poklic ali posel. Če je rodil kake osebnosti svetovnega slovesa, se potrudi, da se čim bolj seznaniš z metodami, po katerih so ravnali oni možje. Študiraj najboljše knjige, ki razpravljajo o tvojem poklicnem delu, in bodi na tekočem o njega razvoju: zato čitaj strokovne časopise.

Važno je, da delaš z nekim navdušenjem. Mladenič utegne biti genij, a če mu nedostaja navdušenje, če je ravnodušen in se preda vetrovom, ne bo nikoli dosegel pol tistega, kar bi dosegel, če bi se dal gnati po električnem toku navdušenja.

Navdušenje ali entuzijazem se upravičeno sme primerjati z električnim tokom. V tvornici ustvarja električni stroj čudeže, a če iztakneš električni tok, se stroj ustavi. Človeški stroj — da rabimo to primerjo — potrebuje električnega toka navdušenja, ki ga žene.

Vendar se nikoli ne daj premotiti po navdušenju, s tem da bi si ustvarjal zmognosti za stvari, ki presežajo tvoje sposobnosti. Nikoli ni pametno sprejeti službo, ki zahteva sposobnosti, o katerih veš, da jih imaš.

Kadarkoli vidiš, da si zagrešil napako, jo takoj priznaj! Ne čakaj, da ti drugi vsilijo to spoznanje. Če vidiš, da nisi sposoben za izbrani poklic, si ga preberi in se takoj seznani z novim, vse eno, če to

zahteva denarnih žrtev od tebe in tvoje rodbine. Koliko mladih mož v življenju ne napreduje, ker vise na službi, čeprav vedo, da niso sposobni zanjo in da bi bilo edino prav, če bi jo takoj opustili.

Toda pod nikakim pogojem ne izgubi po porazu poguma. Mož je po porazu dostikrat močnejši kakor je bil prej. Toda da boš znal zavzeti pravo stališče do poraza ali vobče nasproti težkočam, se

moraš najprej podvreči strogi in nepopustljivi analizi samega sebe. Tudi ti ni treba biti žal, če izgubiš nekaj ur s tem, da razmišljaš o raznih možnostih, ki se utegnejo pojaviti pri vsakem tvojem početju. Kakor hitro si prišel do prepričanja, da si odkril pravo, ti mora biti »največja stvar na svetu«, da na tem vztrajaš.

= V vzhodnem Turkestanu =

Puščava Taklamakan* se širi v dolžino 1600 km in v širino 800 km in končuje v Tarimski kotlini, v srcu Azije.

Med puščavo in gorovjem leži cela vrsta rodovitnih oaz, katerih najpomembnejše Kašgar, Jarkand, Kargalik,

Dekle iz vzhodnega Turkestana

(Lesorez slikarja-grafika E. Justina po fotografiji pisca tega poročila W. Bossharda)

* Glej v zadnji številki članek »Skozi zapadni Tibet«.

Guma, Khotan in Keria leže na južnem robu, Aksu, Kuchar in Maralbashi pa

na severnem robu, na vznožju Tien-Shana. Današnji kraji so blizu gorovja, starejše naselbine pa globoko v puščavi. Vse leže skoro na enaki zemljepisni širini, kar vsiljuje domnevo, da je tod skozi vodila ena izmed velikih poti za svilo, ki so vezale Kitajsko z Zapadom. Ta stara mesta so bili najbližji kraji,

Mrtvo topolovo deblo v puščavi

kamor smo bili namenjeni. Zima se je bila medtem začela z vso ostroščjo. Potovanja tod skozi so mogoča samo med novembrom in marcem, zakaj samo v tem času je mogoče nositi s seboj vodo v obliki leda. Poleti pa je vročina 80 do 90 stopinj Celzija nekaj vsakdanjega.

V puščavi Taklamakan moremo razlikovati naslednje cone: 1. pas tamarisk, kjer so vse dune poraščene z nizkim grmičevjem tamarisk; 2. pas živih topolov, ki dobivajo hrano iz izdane vode rek, ki pod peskom prodirajo daleč v puščavo in dovajajo poleti vodo reki Tarim na severnem robu; 3. ozemlje mrtvih topolovih šum, kjer razodeva sleherni deblo, da je podleglo v težkem boju z neizprosno naravo. Ta proces je posledica klimatične spremembe, ki predstavlja enega najzanimivejših in hkrati najbolj nepojasnjenih problemov osrednje Azije; 4. najdelj proti severu pomaknjeno cono popolnoma golih dun, ki pa so navzlic svoji enoličnosti očarujoče.

Puščava Taklamakan ne sestoji iz neplodnega peska, marveč iz zemlje, ki se razpušča in bi rabila samo dovolj moče, pa bi dajala najsijajnejše žetve, kakor so dokazale Steinove preiskave. V pasu mrtvih topolovih gozdov sta

našla Hedín in Stein številne razvaline, ki dokazujejo, da so reke nekoč segale najmanj v te kraje. Teh razvalin pa ni pričakovati v nadaljevanju današnjih izsušenih rečnih strug, marveč zaradi vzhodne oddvojitve proti severu obrnjenih korit v obračanju zemlje, zapadno od tukaj. V območju oaze Pjalma so naleteli raziskovalci nepričakovano na tako zvane taete, t. j. velike ploskve, posejane z ilovnatimi črepinjami in o katerih izvoru si ni mogel najti zadovoljivega pojasnila niti tako avtoritativen mož kakor Stein. Na tem ozemlju se najdejo čisto ostanki starih naselbin. Najzanimivejše najdbe v Pjalmi so bili ostanki nekega budističnega sveti-

Vzhodni Turk v bojni opreml

šča. Tudi v Ravaku so našli sličen tempelj ogromne razsežnosti, le da je bil tukaj že večinoma zakrt s peskom. Plastike razvaline Dandan Oilik, ki jo je bil odkril Sven Hedín, kakor tudi slikarije so grško-budističnega tipa, sijajen dokaz za to, kako daleč na vzhod sta prodrli grški vpliv in grška umetnost in s kako virtuoznim znanjem so neznani umetniki Vzhoda vdihnili življenje mrtvi snovi.

V Khotanu se je začela doba obstrukcije in pasivnega odpora s strani kitajskih oblasti, ker so se bile razši-

riše razne govorice o ekspediciji. Kljub temu neposrednemu odporu so bili odnošaji s kitajskimi uradniki prav dobri in moje zdravniško delovanje s pomočjo popotne lekarne mi je prineslo

Ostanki grško-budistične kulture (iz 5.—6. stol. p. Kr.)

tolik sloves, da je stalo nepretrgoma štirideset do petdeset bolnikov pred mojimi vrati. Ker pa nista mogla moja spremljevalca v danih razmerah več delovati na znanstveni podlagi, sta sklenila, da se umakneta na indsko ozemlje, sam pa sem se nameraval

pred dobrimi 2000 leti pod kitajsko oblastjo. Vselej, ko je kitajsko cesarstvo izgubilo to pokrajino, jo je znalo zopet pridobiti. Presenetljivo pa je, da je dežela v tej dolgi dobi pripadala samo kakih 450 let Kitajski. Prebivalci kitajskega Turkeстана so tako zvani vzhodni Turki, arijskega porekla, strogi muslimani, čijih žene morajo na ulici zastirati obličje. Žal pa se je celo v teh oddaljenih ozemljih že uveljavil evropski vpliv. Prej so ženske nosile na roko pletene in vezene obleke iz svile, zdaj pa hodijo okrog v cenjenem potiskanem ruskem blagu. Prestolnica je Kašgar, ki šteje kakih 250.000 prebivalcev. Ob jasnih dneh svetijo v mesto s snegom pokriti vršaci gorovja Kunlun. Živahno vrvenje prevladuje za sejmskih dni na trgu pred džamijo, kjer je pod štirioglatimi solnčniki naprodaj vsakovrstno blago in sadje.

Ko je prišlo v deželo vroče poletje in se Kitajci še vedno niso odločili o moji usodi, sem sklenil prebiti avgust v predgorjih Pamirja, da bi tam opazoval življenje in vrvenje nomadizirajočih Kirgizov. V največji vročini se

Trg v Kašgarju z glavno džamijo

vrniti v domovino z vsemi zbirkami skozi Rusijo. V Kašgarju se mi je nudila prilika, da sem spoznal guvernerja Mašavuja, zelo zanimivega azijskega vladarja, ki je energično iztrebil v območju svoje oblasti vse roparske tolpe.

Kakor je razvidno iz starih izkopanih listin, je bil kitajski Turkestan že

podajajo s svojimi čredami na najvišje pašnike tik do robu ledenikov. Ko se približa jesen, se vrnejo v dolino in preživijo zimo na robu ravnine. Notranjost kirgiških šotorov je zelo preprosta. Vzdolž sten so razvite odeje in kožuhi, ki služijo ponoči za ležišče. V sredini šotora je prostor za ogenj in v

težkih bakrenih kotlih se kuha voda za čaj.

O najvažnejših uspehih odprave bođi povedano samo to, da je dr. Trinkler kartografiral približno kakih 4000 km² ozemlja, dalje je zabeležil celo vrsto važnih opazovanj o morfološkem sestavu tibetske visoke ravnine in o zadnji ledeni dobi. Dr. de Terra je kot prvi napravil popoln geološki profil skozi gorovje Kun-lun. Dalje je položil temelje za zbirko okamenin, ki bo po vsem sodeč, kaj svojevrstna. Posrečilo se mu je tudi dokazati, da je bil dandanes

skoro brezdrevesni Ladakh nekoč deležen tropske klime, o čemer priča okamenelo rastje.

V začetku decembra so pogajanja z oblastni dozorela toliko, da sem mogel odpotovati. Ostavil sem Kašgar, prestopil na tla globoko zasneženega Alaiskega gorovja in sem videl v Andidžanu, v rodovitni Ferganski dolini ruskega Turkeстана, po dveh letih zopet prvič železnico. V udobnem spalnem vozu sem se peljal skozi Orenburg v Moskvo, odkoder sem se po treh tednih vrnil v Švico.

Matija Hrast

Prerokovanje

Pred leti je hodila po Gorenjskem z umazano tolpo ciganov tudi stara ciganka, ki je vedeževala in pravila srečo mladim ljudem v ljubezni in starim v loteriji. Bila je velike postave, suha

v obraz, ki je bil ves nagubančen in črn od dima. Rdečo ruto je imela nemarno zavezano okoli glave, in izpod nje so ji silili že sivi lasje. Bila je na glasu, da zna prerokovati in je že marsikomu uganila prihodnost. Tako so pravili o Tomažkovem Jurju, ki se je delal iz nje norca. Pijan in siten je silil vanjo, posmeheval se ji je, češ da bi sama sebi najprej uganila srečo, če bi jo vedela. Kar pove naj, kje so zakopani denarji, da jih gre izkopat, pošteno jih bo delil z njo, in ji kupil pipo, polno žlindre. Ciganka je videla, da se iz nje norčuje, jezno ga je pogledala in mu zabrusila: »Mladim ljudem se pove sreča, ki se bodo ženili pred pustom. Tebe pa bo pust pokopal.« Veselo se je zasmeljal in pozabil prerokovanje, ki pa se je čudno izpolnilo. Na ženitovanju

bratovega sina so ga napadli mladi fantje, ki so stali na preži zunaj hiše. Eno je dobil z nožem, ki pa je zadoštovala, da je legel in se za zmeraj poslovil od gostij in jeznih prerokinj.

Od takrat so se kmetje izogibali ciganke, in tudi sreče si niso dali praviti od nje. Tisto nedeljo pred Binkoštni pa je bil semenj na Osojah, in mladi ljudje so bili veseli in razposajeni, in kakor nalašč je prišla mednje stara ciganka.

»Ej, črna duša, povej, če me bo vzela Marijana iz Škocjana?«

Ciganka je bila dobre volje, nekoliko se je že napila, in kmetje so ji postregli s pogačo in suhim mesom.

»No, lepi fantje, dajte mi vsak en groš, pa vam povem dobro srečo; in vsak bo dobil tisto, katero mu bom uganila.«

»Ha, ha, če mi poveš, da bo moja tista Ančka, ki črno gleda, drobno gre, pa bo tvoj groš, in še na ženitnino te povabim, kadar se izpolni tvoje prerokovanje.«

»Meni nič ne pravi o dekletih, jih imam že do grla dosti,« je zavpil Štibernikov Tone, ki je vozil smrekove hlode v papirnico. »Jaz bi imel rajši tako listnico kot so harmonike, in polno bankovcev. Za tiste mi povej, kje jih dobim, pa dobiš groš.«

Tako so se fantje šalili s staro ciganko, ki se je opotekala med njimi in jih lovila za roke.

»Meni povej naprej,« je ukazal Tone, »potem ti naštejem. Kakor bo padlo, ali dobiš groš, ali poleno. Ha, ha!«

Ciganka ga je prišla za desnico.

»Pa res ne vidim dekleta na roki. Obeta se ti pa dolgo potovanje. Ali nimaš strica v Ameriki? Tisti ti pošlje denar za vožnjo.«

»Ti preklicana čarovnica, kako je uganila. Saj je res materin brat tam, ki me že dolgo vabi. Na tu je groš, pa nam moraš še zaplesati. Ti, Anžokov, zapiskaj na pero!«

»Pusti jo, naj pove še meni,« se je otajal Rožancev Nace, ki je bil velik, in neroden fant. Ciganka je zahtevala groš.

»Daj ga naprej, drugače ne vem nič lepega povedati.«

Res ga je dobila in začela skrbno gledati fantu na roko. Čelo je nabrala v globoke gube in je mrmrala sama s seboj.

»Na, vidiš, da se ti ponuja sreča. Tale črta, ki se v sredi križa, nad njo pa je zarez, pomeni, da pojdeš na vojno. Pa se vrneš in takrat se boš bogato oženil, pa ne s tisto, na katero zdaj misliš.«

»To ni nič, žal mi je, da sem ti plačal. Take prazne marnje, pa ti izpuli denar!«

Fantje so se smejali in zdaj so se začele drenjati še dekleta. Rdeče in radovedne so silile v ciganko, odpirale pesti in kazale ciganki dlan.

»Še meni, še meni,« so vpile vsekrižem.

Ciganka je bila zmeraj boljše volje in je napovedala dekletom toliko ženinov, kolikor so jih hotele. Ančki je povedala, da se bo omožila tisto leto, ki se začne z nedeljo, Zefki je prerokovala, da je njen ženin daleč na tujem in da bo tako zal kakor noben njenih dozdanih fantov. Ko je bila na vrsti Jeralova Franca, se je ciganka zamislila.

»Dekle, tebi se pa nekaj čudnega obeta. Dvakrat se boš omožila, in tvoj drugi mož bo general.«

Strašno so se zasmejale dekleta, valjala so se po travi in vpila nad ciganko, da se ji meša, ker govori take neumnosti. Dolgo časa so potem dražile Franco, kdaj bo prišel ponjo general. Slednjič se je vse pozabilo.

Nekaj se jih je pomožilo, druge so ostale samice, in nihče se ni več spominjal ciganke. In tudi Jeralova Franca se je omožila.

Pa to je bilo še pred vojno, ki je pobrala toliko naših mož in fantov. Ko pa

je nehala krvava igra, se je začelo preseljevanje ljudstev. Na Rusovskem so se začeli pusti, belega carja so umorili in namesto njega je prišel rdeči car. Pa so romali v pregnanstvo prijatelji belega carja, in je prišel med drugimi v Gorenjsko vas gori pod Grmado tudi general, ki je izgubil domovino tam ob Volgi. Bil je že v letih in nič več vojaškega ni bilo na njem. Seznanil se je z Jeralovo Franco, ki je bila vdova. Izgubila je moža v ruskih Tirolah, kakor so imenovali naši fantje snežene Karpate. Zdaj je že pet let omožena s starim generalom, kakor ji je napovedala ciganka.

ITALIJANSKE KNJIŽNE NAGRADE

Dozdaj so štiri: E. Audisio jih obravnava v obzorniku »l' Europeen«. 1) Bagetta, Podeljuje se vsakega 14. januarja v Milanu za knjigo iz prejšnjega leta. Zadnji trije odlikovanci so: Angiolilli, ravnatelj smotre »Italia Litteraria«, Giovanni Comiso, in Vincente Cardelli, teoretik klasicizma. 2) Fera Litteraria. Prva dva odlikovanca se zoveta Mario Gromo in Piero Gadda. 3) Tridesetica. Določa jo zbor knjižarjev po nasvetu devetih kritikov, čitateljev in novinarjev za najboljši roman. Leta 1928. jo je odnesla ga. Bianca de Mai, za njo Martino Bontempelli, vodja novocentistovske šole, alegoričen pripovednik modernega načina, kakor Francoise Morand Durtain ali Mac Orlan. 4) Desetica. Ustanovila jo je skupina, ki danes združuje imena kot: Bontempelli, Civinini, d' Ambra, de Stefani, Marinetti, Martini, Milanchi, Pirandello, Varaldo, Viola. Pri soja se vsako leto spisu, ki razodeva najlepše vrline v najdobi snovi in pripovedovanju. Desetica ima namen, oživiti romantično slovstveno zvrst. Razsodniki so se prvič sestali v preteklem novembru in počastili pet neizdanih romanov. Med mladimi nagradenci je tudi gospa Fausta Cialente - Termini.

ZASTOR V GLEDALIŠČU

Po požaru v komični operi 1887 v Parizu je železno zagrinjalo postalo obvezno za vsa pozorišča na Francoskem. Kar pa se tiče platnene zavese, s katero se zastre oder po vsakem dejanju, so jo pričeli rabiti v XVIII. stoletju. Popred sta dve oponi skrivali spremembe v dekoraciji, spuščaje se nizdol ob vsaki strani kakor zavese ob oknih. Nekaj let jih uporabljajo vnovič po nekaterih gledališčih. Pri starih narodnih je zastiralo vstajalo iz dna in se zopet spuščalo nizdol.

Kdo je Stalin in kaj hoče

Na željo mnogih naših naročnikov prinašamo naslednji članek informativnega značaja.

Komunistična stranka Sovjetske unije je ob koncu lanskega leta praznovala petdesetletnico moža, ki je sicer le glavni tajnik stranke, čigar diktatorska samo-

volja pa je zakon za poldrug sto milijonov ljudi in čigar neomejeni oblasti se pokorava ena šestina vse zemeljske kopnine. Stotisoči slede vsakemu njegovemu povelju voljno in z navdušenjem, na drugi strani pa zopet nepregledne množice preklinjajo njega in njegovo početje.

Življenjepis te silne osebnosti ruske revolucije je za Stalinovo zgodnjo mladost tako enostaven in banalen, kakor je lahko le življenjepis vsakega povprečnega. Josif Visarionovič Džugašvili se je rodil 21. decembra 1879 v mali gruzinski vasi Gori blizu Tiflisa. Njegov oče je imel v tem selu majhno čevljarstvo, s katero se je mukoma preživljal, in ki je bila določena za življensko pot tudi mlademu Josifu. Deček pa je že v osnovni šoli pokazal toliko darovitost, da mu je selski svečenik po dovršeni ljudski šoli izposloval prosto mesto v tifliškem semenišču. Današnji vlastodržec je bil na

najlepšem potu, da postane svečenik pravoslavne cerkve. Tu pa je ognjevit Gruzinec prišel prvič v stike s tifliškimi delavci in se popolnoma posvetil revolucionarnemu delavskemu gibanju, kar ga je kmalu privedlo v nasprotje z obstoječimi državnimi zakoni. Bil je obtožen sodelovanja pri pripravah za stavko tifliškega delavstva ter je pri tej priliki prvič pokazal svojo velikansko brezobzirnost in cinizem. Izdal je na policiji vse svoje tovariše iz semenišča, ki so bili zapleteni v to zadevo in so bili seveda z njim vred izključeni iz šole ter obsojeni za svoje prevratno delovanje. Ko so nekateri vprašali mladega revolucionarja, da-li je res izdal svoje tovariše, jim je to hladno potrdil, češ da jih je s tem pridobil za revolucijo in jih rešil praznega življenja selske duhovščine.

Pri takem pojmovanju se ni čuditi, da se mladi agitator ni bal izvajati skrajne posledice iz svojih idej in da mu je bilo v doseg namena dobro vsako sredstvo. Stranka je potrebovala denarja in Džugašvili, znan bolj pod izmišljenim imenom Koko in Koba, si ni pomišljal sestaviti tolpo, ki je pod njegovim poveljstvom enostavno ropala pošte in banke, da je stranka lahko prišla do denarja. »Razlaščenje« so imenovali to početje. Z devetnajstim letom je Džugašvili zaključil svoje študije in si je do tega časa usvojil znanje, kakršnega ima pri nas dober šestošolec. Pač pa se je temeljito poglobil v socialistične teorije in doktrine ter s tem postal eden izmed najbolj gorečih apostolov novega nauka. V tej dobi si je tudi privzel novo ime Stalin, pod katerim ga danes pozna ves svet.

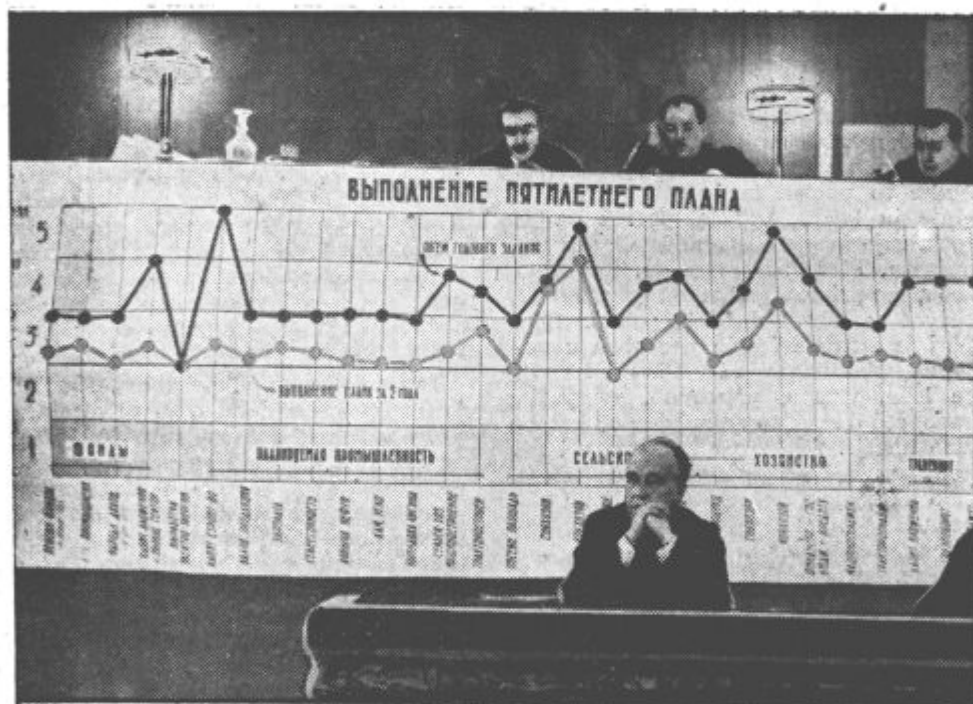
Njegovo življenje pred revolucijo je napolnjeno z večnimi zapori, pobegi in nemiri. Vedno znova je uhajal iz svojega sibirskega izgnanstva, nikoli pa ni bežal v inozemstvo, kar mu je v stranki pridobilo velik ugled. V inozemstvu se je mudil le za časa strankinih kongresov, kjer je med številnimi emigranti zastopal revolucionarno gibanje v domovini. Že pred prvo revolucijo je l. 1903. pobegnil svojim stražnikom na potu v Vzhodno Sibirijo in je isto ponovil kasneje še dvakrat. Četrtič se mu to ni več posrečilo in ostal je od l. 1913. do začetka revolucije v izgnanstvu.

V vrstah boljševiške hierarhije se Stalin ni mogel nikoli uveljaviti. Njegova

šla je bila v stranki in od tu je lahko vodil politiko, postavljaj na odločilna mesta sebi vdane ljudi in odstavljaj neljube osebe. Od l. 1922. je vsemogočni glavni tajnik stranke in pravi vodja politične pisarne, tedaj načelnik dveh instanc, ki jima je podrejeno vse javno in državno življenje v današnji Rusiji. Kot tak je tudi zlomil odpor levičarske opozicije Trockega, pri čemer je nenavadno spretno uporabil proti trem židom, Zinovjevu, Kamenjevu in Trockemu, tri Ruse, Buharina, Kalinina in Rykova. Iz poznejših dogodkov pa je razvidno, da

je Ljening svaril boljševiško stranko pred Stalinom in ga označil kot stalno nevarnost, ki jo je treba na vsak način preprečiti.

Kakor stvari stoje danes, je Ljening slutil, kam lahko dovede državo neugna na rušilna sila Stalinova in njegova sposobnost, naprtiti odgovornost za neuspehe svojih akcij drugim činiteljem. V petletnem načrtu za zgradbo ruskega narodnega gospodarstva na novi komunistični in kolektivni podlagi je predvidena tudi popolna kolektivizacija kmetijske produkcije. Kak delež je imel na sestavi tega

Stalinov načrt za gospodarsko preobnovo Rusije. Spredaj predsednik komisije Kryžanovskij

je vedno pripravljen streti v prah tudi svoje nedavne pomočnike, kakor sta morala to občutiti na lastni koži že Buharin in Rykov.

Po Ljeningovi smrti je Stalin edina avtoriteta v sovjetski Rusiji. Prvemu se je vse pokoravalo in prisegalo nanj kot na nosilca ideje, slednjega pa se vse boji in diktatura enega človeka, slabo zakrinkana z diktaturo proletarijata, je zdaj edina sila v zamotanem labirintu novega ruskega državnega življenja, ki se razvija in mukoma poraja iz sovjetskega upravnega in komunističnega gospodarskega principa. V svoji politični oporoki

načrta Stalin, je razvidno iz tega, da se ta načrt imenuje kratko »Stalinova petiletka«. Nedavno so bili časopisi še polni tega naziva, danes pa govore le še o načrtu, pokorno izpuščajoč ime Stalinovo, najbrž po naročilu glavnega tajnika stranke.

Prvo leto — od oktobra 1928 do oktobra lanskega leta — je veljalo obnovi industrije, ki jo je revolucija in nji sledeča državljanska vojna spravila popolnoma na tla. Letošnjo zimo pa je prišla na vrsto kolektivizacija kmetijskih posestev in z veličavo gesto so se moskovski mogočnjaki lotili izvrševanja načrta, iz-

delanega pri zeleni mizi do najmanjših podrobnosti. Sovjetska vlada je javila z zmagošlavjem, da je do konca februarja kolektivizirala 110.000 kmetijskih posestev s 50 milijoni ruskih kmetov. V začetku marca bi bile morale biti zbrane ogromne količine žita za posev kolektivizirane zemlje, industrija pa bi morala dobaviti potrebne traktorje in sejalke, ki bi naj omogočili strojno obdelovanje skupne orne zemlje. Vlada je z nepopisnim zanosom napovedala začetek pomladanske posevne kampanje, ves nje aparat se je vrgel na delo ter kolektiviziral ne samo žito, zemljo in vprežno živino, marveč tudi orodje, hiše, perutnino, drobnico, krave in svinje, po nekod celo pohištvo in obleko.

Stranka je poslala na kmete na tisoče agitatorjev, ki čisto niso imeli niti pojma o kolektivizaciji, zato so napravili silno škodo v narodnem gospodarstvu. Ljudje so poklali in pojedli perutnino, svinje in krave, vprežna živina pa je trpela žejo in glad, ker ni imela več gospodarja, ki bi skrbel zanjo. Tehnično tako slabo pripravljeni veliki gospodarski prevrat je moral doživeti polom. Šele tedaj je stranka izdala podrobna navodila za kolektivizacijo in je iz nje izvzela vse hiše, vrtove, perutnino, svinje in krave, češ da vse to ne spada pod kolektivno imetje. Ostalo pa ni samo pri tej škodi, marveč se je izkazalo, da imajo samo ukrajinski kolhozi (kolektivna gospodarstva) dovolj žita za posev, ostalim pa manjka skoro polovico potrebne količine. Dalje se je dognalo, da traktorji in drugi poljedelski stroji, kolikor jih je bilo naročenih iz inozemstva, ne zadostujejo za ogromno površino kolektivizirane zemlje.

Vlada je morala zatrobiti na umik. Oglasil se je isti glavni tajnik Stalin in krepko udaril po bojnih brigadah, ki so vršile ono, kar je ukazala vlada, kar je ukazala stranka in kar je ukazal Stalin. »Dosedanji uspehi so jim zmešali glave,« je pisal v svojem glasilu »Pravdi«, »da so začeli siliti v kolhoze vse kmete, dasi je bilo določeno, da vstopijo vanje samo oni, ki so za kolektivno misel in ki svoj ozki osebni interes podrede veliki stavbi gospodarstva bodočnosti.« Natančno to sta hotela tudi Buharin in Rykov, pa ju je Stalin kot opasna desničarska opozicionalca odstranil z vodstva državnih poslov. Stalin je to pot napravil gotovo veliko taktično pogreško, ko je udaril po stranki in pristaše tako zmešal, da ne vedo, pri čem da so. Strl je levičarsko

opozicijo Trockega, ker je slišla na radikalno izvajanje komunističnega programa tudi na kmetih. Takoj nato pa je sam usvojil ta radikalizem in udaril po desničarjih Buharinu in Rykovu, ki sta zahtevala zmernost in počasno kolektivizacijo. Zdaj je sam zopet privzel desničarski program in ostro zavrnil goreče komuniste, ki jim je bil še nedavno naročil brezobzirno izvedbo kolektivizacije.

Mesto ponesrečenih kolektiv je Stalin sedaj ubral pot kmetijskih artelov, da v zadnjem trenutku reši, kar se da še rešiti. Arteli so star način ruskih delavcev in spominjajo nekoliko na združbo delavcev, ki so prevzeli kako delo za pogojeno ceno ter si dobiček iz tega dele po investnem ključu. Take državne arteli naj bi se sestavile iz življenja nesposobnih kolektiv, da se popolnoma ne upropastijo kmetijska gospodarstva. Pridelek bi seveda pripadal državi, kmetje pa bi bili samo nekaki tlačani na državni zemlji. Ljudstvo bo gotovo hitro spregledalo pravo vrednost teh novih gospodarskih tvorb in bo uvidelo, da je na slabšem, nego bi bilo v kolektivah, kjer je lahko z državo sklepalo pogodbe o oddaji investne količine žita.

Država stoji pred polomom. Kmet, ki je doslej hranil industrijo in mesta, je padel v breme državni aprovizaciji. Kje naj ta dobi sredstva za prehrano vsega prebivalstva? Mogoče je, da bodo pristaši še enkrat spregledali dejstva, da Stalin tolče po osebah in usvaja njih programe, težko pa da bi mu odpustili zadnji afront proti vsej stranki, zlasti proti globokovernim idealistom, ki so se rade volje podali v službo grandiozne stvari, meneč, da ji služijo po svojih najboljših močeh in da vrše nalog svojega voditelja Stalina.

—tk

VINSKI PRIDELEK NA SVETU

Vsako leto se na zemlji pridelala poprek 16 milijonov ton trtnega soka ali točneje 162.000.000 hektolitrov. Tako poroča zanesljiva statistika. Francija se udeležuje pri tej proizvodnji s 49 milijoni hl, oziroma s 58, če upoštevamo tudi Alžirijo, Tunizijo in Maroko. Nadalje vidimo v razpredelnici nastopne narodnosti: Italija 35, Španija 28, Portugal 9, Grčija in Madžarska po 2, Nemčija 1.5. Južna Amerika (Argentina, Čili, Brazilija, Urugvaj, Peru) prispevajo okoli 12 milijonov hl. Kar zadeva tržno vrednost vse te božje kapljice, znaša približno 20 milijard francoskih frankov. V Jugoslaviji se pridelata letno 4 milj. hl vina.

Podlasica

Mehak dih pihlja čez pusta polja, da so se mačice na vrhah zganiile in spustile svoje rjave, blesteče se plaščke v vijugah na tla. Od vseh strani ščebeta in vrešči ptičji rod v zlato solnčno lesketanje in gizdavi strnad na mahovitem mejniku se ne more nasititi svoje lastne, vznešene pesmice.

Hipoma se je zdrznil in je odrfotal s prestrašenim čivkanjem v brezovo vejevje. Izza segnite travne ruše se je prikazal svetel, vohajoč nosek, ki se obrača previdno na vse strani, in že se pojavi tudi gibko, dve pedi dolgo podlasiče telo. Dvignilo se je strmo na zadnje nožice, majhne oči so se ozrle bliskovito na levo in desno in že so se zasvetile v morilni sli. Kakor kača se vije podlasica od kritja do kritja, potuhne se za vsakim kamnom

sika od ljutosti. A kakor hitro se je glava peklenskega črva za hip skotila, je planila podlasica nanj in zasadila svoja slonokoščena bodala globoko v njegovo mehko telo. V nori bolečini se zvija kača in premetava podlasico sem in tja. Potem pa se divji ples upeha. Še spreletavajo krči temno telo, zmagovalka pa je skočila na bližnji drevesni štor in se je začela temeljito opravljanje.

Potem je šinila v travo, postavila se je na zadnje noge, izginila v neko mišjo luknjo in se je prikazala v trenutku spet na dan, radovedno je pričela ovohavati staro leseno cokljo, ki je prišla, bogve kako, na ta kraj. Zdolgočaseno se naposled odvrne od nje, ko ji prinese sapica od nekod čuden duh, ki ga vdihava s slastjo. Potihoma se plazi

in hipoma je skočila nič hudega sluteči, škrnjajoči miški za grlo. Zalostno cvili in se je otresa uboga živalica, a nič ji ne pomaga. Še enkrat se krčevito zga-ne — in končano je. Podlasica jo drži z ostrimi zobmi, potem se obrne proti preklani vrbi ob vodi, kjer bo zagrebala še toplo žrtev za slabe čase.

Morda bi se dalo tu ob vodi še kaj napraviti. Koketno poskakuje podlasica od šašovega grma do šašovega grma, že se približuje krivorasli vrbi, ko nenadoma vsa otrpne. Med dvema koreninskima izrastkoma leži v zavojici gad. Srdito gledajo krvave oči, preteče se steguje preklani jezik. Toda v žametnem kožuhi se je vzdramilo lovsko poželenje. Počasi se plazi podlasica bližje, potem plane — pa ne na svoj plen, temveč kakor vzmet čezenj. V slepi jezi useka kača z zobmi po njej, a že prepozno. Tedajci se splazi podlasica spet v njeno bližino in vedno znova in znova skače preko zmije, ki

naprej in hipoma se obesi mlademu zajcu, ki je v strahu glasno zacvilil, za grlo. Kaj mu pomaga obupno otepanje! Topla kri curlja požrešno sesajoči roparici v žrelo.

Tu je šinilo nekaj sivega, nedoločnega skozi božajočo pomladno sapico, osem smrtonosnih bodal se je zariko podlasiči v žametno krzno, da je ostro viknila in ostavila v smrtnem boju svoj plen. A še vedno ni opustila upanja, temveč se zvija kakor kača in hoče kragulju do grla. Ta pa pozna zvijače drzne roparice in jo tišči daleč od sebe, da se utegnejo njeni tenki zobki zaskati le v jekleno trdo roževino njegovih nog. Tedaj postane podlasica vsa onemogla, bleščeče se oči ji postanejo motne in iz gobčka se ji poredi rožnat curek krvi.

== Boj za južni tečaj ==

Še nikoli v zgodovini polarnih raziskovanj ni bilo toliko sijajno in moderno opremljenih ekspedicij v tako kratki dobi kakor v naši, ki bi s tako različnih točk in smerj skušale doseči svoj

norveške ladje, nadalje britska ekspedicija pod vodstvom sira Douglasa na ladji »Discovery«.

Zdaj, ko sta Byrd in Wilkins končala svoja na uspehih bogata raziskovanja

Zgoraj (od leve na desno): admiral Byrd in Bert Balchen. Spodaj (od leve na desno): Harold June in Mc Kinley

smoter. Na južnem tečaju je deloval v zimski dobi 1929/30 poleg velike Byrdove odprave še kapetan Wilkins, ki je uresničil svoje načrte z denarno podporo velikih Hearstovih časopisov. Poleg tega so bile na raziskovanju tri

v bližini južnega tečaja, se morejo pretehtati posamezni rezultati teh odprav. Najpomembnejši so kajpada uspehi Byrdove in Wilkinsove ekspedicije. Obe sta mogli — opremljeni z bogatimi izkuštvji — posredstvom svojih le-

tal napraviti dokaj odkritij. Razne ugotovitve so pokazale, da so prejšnji raziskovalci pri izgotavljanju zemljepisnih kart delali napake ter v zemljevide zarisali ozemlja, kjer se je našla samo voda.

Kdor hoče pravilno oceniti uspehe Byrdove in Wilkinsove odprave, si mora biti popolnoma na jasnem glede načelnih smotrov obeh raziskovalcev. Byrd je in se smatra sam za odkritelja. Poglavitna njegova pažnja je veljala raziskovanju novih in še neodkritih ozemelj. Njegovi številni sodelavci se bavijo seveda s podrobnim delom, n. pr. z meteorološkimi in klimatičnimi raziskovanji. Tudi Wilkins je odkritelj in raziskovalec, toda specialist. Pred svojim odhodom na južni tečaj je izjavil, da obstoji bistvo njegovega dela v proučevanju vremenskih razmer v Antarktiki, kar ga pa ne ovira, da ne bi posvečal pozornosti iskanju novih ozemelj. Wilkins zasleduje misel ustanovitve meteoroloških postaj na obeh tečajih, postaj, ki naj bi omogočile natančno opazovanje klimatičnih razmer, vetrov, vremenskega položaja, ledene skorje, ledenih tvorbo in premikanja ledu. Wilkins je trdno uverjen, da mu bodo te postaje omogočile napoved vremena ne le za eno leto, ampak za več let naprej. S pomočjo interesiranih vlad — Wilkins namerava realizirati svoje ideje na mednarodni podlagi — se imajo te postaje postaviti, zbirati material in ga uporabljati.

Na številnih poletih, katere je Wilkins podvzel s svojega oporišča na Deception Islandu, je odkril tudi razna važna ozemlja. Na velikem, pet in pol ure trajajočem poletu je spremenil celotno dosedanje predstavo, katero je imel svet po zaslugi prejšnjih ekspedicij o enem delu Antarktike. Odkril je namreč, da razpada silno velika in važna »Grahamova dežela« v ločena ozemlja in da je ločena od glavnega dela antarktičnega kontinenta po vodi in po otokih. Ime »Grahamova dežela« izgine torej z zemljevida. Mesto njega naj bi se pojavila na karti oznaka »Antarktično otočje«. Na nekem drugem poletu je imel Wilkins priliko ugotoviti značaj Charcotovih otokov in opisati njih omejitve in sorodnost z Antarktičnim otočjem in glavno celino.

Mnogo je pripomogla k raziskovanju Antarktike Byrdova ekspedicija. Prelet južnega tečaja z aeroplanom je na zu-

naj pač sijajen čin, v praktičnem oziru pa je le postranskega pomena. Vsekakor ni bil Byrd niti v položaju, da bi z gotovostjo dognal do kod seže Rossovo morje, kakor ni mogel ugotoviti Wilkins, kje so meje Weddellovega morja. Vendar sta oba naziranja, da obe imenovani morji znatno globlje posegata v notranjost dežele, kakor se je doslej smatralo. Oba raziskovalca pa nista mogla ugotoviti, če obstoji zveza med slano vodo počez Antarktide, s čimer bi postalo ozemlje med Little Americo in Hearstovo deželo otok ali skupine otokov.

Čeprav sta oba raziskovalca v tej važni zadevi doživela razočaranje, sta vendar odkrila še 600 milj doslej neznanega sveta na južnem Tišem oceanu, kar pomeni, da se je v tej pokrajini še neraziskano ozemlje skrčilo na 1600 milj. Celokupno ozemlje, ki ga je Byrd odkril in ki so ga fotografirali z velikimi kamerami, cenijo na okroglo 150 tisoč milj.

Zanimivo je, da Byrd sploh ni videl tako zvane dežele Carmen, ki jo je baje videl in odkril Amundsen, tako da obstoji domneva, da je postal Amundsen žrtev optične prevare. Tudi tukaj bo torej potrebna revizija zemljevida. Eden najvažnejših Byrdovih poletov je bil dne 5. decembra. Byrd je tedaj odkril ogromen gorski venec, ki se razprostira 400 km v daljavo. Dozdevno tvori to gorovje vzhodno mejo Rossovega morja, torej na sličen način kakor na zapadni obali, kjer se takisto dvigajo v vrak verige planin.

V geološkem pogledu je bil dr. Gould, znani ameriški geolog za Byrdovo odpravo velikega pomena. Ugotovil je na nekem poletu proti Rockefellerjevim planinam, da so te gore iz granita in iz sorodnega kamenja. Na ekspediciji s sanmi s pasjo vprego je bilo mogoče ugotoviti, da so planine kraljice Maud iz peščenca, iz česar sledi, da so z gorami zapadno od Rossovega morja v precej sigurnem sorodstvu.

Na podlagi teh geoloških študij, ki so bile razširjene na številna druga področja, je mogoče zdaj dokazati, da so te gore iz čisto druge kamenite snovi, kakor južnoameriške Ande ali kakor planine v domnevni Grahamovi deželi. Stara teorija, da se raztezajo južnoameriške Ande čez tako zvano Grahamovo deželo, se ne more več vzdržati. Primerjave na Antarktiki same so jas-

ne dokazale, da si niso gore na vzhodu in na zapadu Antarktike v nobenem sorodstvu.

Posebno velik in zanimiv je fotografski uspeh Byrdove odprave. Vsa ozemlja so natančno slikali. S pomočjo sestavljenih slik bo mogoče sestaviti svojevrsten zemljevid. Slike so napravili večinoma s pomočjo posebnih fotografskih aparatov na poletih.

Sir Douglas ne stremi s svojo ladjo »Discovery«, ki je bila opremljena s pomočjo vlad Velike Britanije, Avstralije in Novega Zeland, po lovorovih vencih novih odkritij. Douglas se je lotil svoje naloge šele pred kratkim, in ta bo obstojala v tem, da bo raziskal morska tla okoli južnega tečaja. Njego-

va naloga bo natančno dognati, kakšne živali in rastline žive v teh vodah.

Drugo vprašanje, ki je trenutno zgolj teoretičnega pomena, je, komu naj pripadajo ozemlja severnega in južnega tečaja. Že zdaj se jasno kaže, da si razna ozemlja lastijo razni narodi. Francija, Švedska, Norveška, Velika Britanija, Kanada in Zedinjene države so glavni interesi. Nemčija in bivša Avstrija sta izgubili svoje ozemlje že na podlagi versailleske mirovne pogodbe. Če se pokaže, da so te zemlje brez cene, pač ne bo nikoli izbruhnil spor zaradi njih posesti, če pa se v teh krajih najdejo dragocene rude, se bo morala sestati pač posebna konferenca, ki bo obravnavala lastninske pravice »severnega in južnega tečaja«.

Hahnemann, oče homeopatije

(K 175. obletnici njegovega rojstva dne 10. aprila).

V stotisoče, morda v milijone gredo pristaši in častilci Hahnemanna po vsem svetu, čeprav so trdili, da je bila homeopatija že davno pred Hahnemannom in da sta na ta način zdravila že Hipokrat in Paracelsus, vendar ni mogoče utajiti, da je bil Hahnemann prvi, ki je zagrabil pri koreniki. Hahnemann se ni zadovoljeval s posameznimi ugotovitvami kakor Hipokrat in Paracelsus, marveč je zasledoval pot, ki jo je bil spoznal sam za pravo. Marljiv in nevtruden kakor je bil, je vzdržal in kljub vsestranskim napadom dosegel smoter ter je povzdignil danes že 120 let staro v veljavnosti in priznanju naraščajočo zdravilno metodo, do sistema.

Hahnemannova mladost je bila težka in polna pomanjkanja. Rodil se je v Misnu ob Labi, v tisočletnem saškem mestu, kot sin slikarja na porcelan. Prve nauke mu je dal oče, ki ga je bil namenil za trgovca ter ga poslal v Lipsko v neko trgovino, kjer pa se 16 letni deček nikakor ni mogel sprijazniti s svojim položajem. Zbežal je domov v Misno. Po dolgem moledovanju, naj ga pošljejo v tamošnjo knežjo šolo Sv. Afre, ker bi rad študiral in postal zdravnik, se je oče vdal in popustil.

Ko mu je bilo dvajset let, je prišel zopet v Lipsko, topot kot slušatelj medicine. Prinesel je s seboj 20 tolarjev. Druge podpore od staršev ni mogel pričakovati, ker je imel oče prav skromne dohodke. Moral si je pomagati sam. Poučeval je jezike, prevajal in štedil. Natančno čez dve leti se je napotil na Dunaj, kjer je nadaljeval svoje študije. Kmalu pa je porabil prihranke in si je moral preskrbeti novega zaslužka.

Dobra usoda mu je pomagala do službe knjižničarja in domačega zdravnika pri guvernerju Sedmograške. Hahnemann se je preselil v Sibirij, kjer je bila njegova naloga urejevati knjižnico in denarno zbirko svojega gospoda. Obenem mu je bila dana prilika, da je svoje znanje v zdravilstvu in jezikih izpopolnil, tako da se je po poldrugem letu odpravil z novimi prihranki in z razširjenim obzorjem v Erlangen, kjer se je vpisal na univerzo. Tam je pridobil doktorat. Odsel je v Dessau, kjer se je posvetil v laboratoriju lekarnarja Huesslerja študiju kemije.

Tako je poglobil Hahnemann svoje znanje o pripravljanju zdravil in se je pri tem seznanil z lekarnarjevo pastorko Johanno Henrijeto Kuechler. V njej je

našel tovarišico, ki mu je v njegovem nemirnem življenju zvesto in z vsemi močmi stala ob strani. Po bivanju v Gommernu pri Magdeburgu, kjer je opravljal službo fizika, se je napotil Hahnemann l. 1755. v Draždane, kjer se je posvetil popolnoma kemiji in pisateljevanju. Vzdržal pa ni dolgo. Že l. 1799. ga najdemo zopet v Lipskem, kjer predstavlja angleškega raziskovalca Cullena knjigo »Materia medica«.

V neki opazki k temu delu je najprej s poskusi na sebi postavil trditev, da more močna doza kininove skorje povzročiti pri zdravih osebah izmenično mrzlico, na njej trpeči pa se lahko ozdravi. Na to je postavil Hahnemann načelo svojega nauka o zdravstvu homeopatije: »Similia similibus curantur«. Po šestih tridapolnih letih, po neštevilnih poskusih z najrazličnejšimi zdravili na sebi in drugih je s tem spoznanjem stopil pred javnost. Posvetil se je ponovno zdravniški praksi, a so ga razvpili za šarlatana, ker je sam izdeloval svoja homeopatična zdravila. Zaradi njegovega obširnega dela »Organom racionelne zdravilne vede«, v katerem je utemeljil in postavil nauk o homeopatiji in v katerem je medicino svoje dobe ter metode njenega zdravljenja silno ostro zbičal, so navalili nanj z napadi, ki niso hoteli ponehati.

Tudi lekarnarji so bili proti njemu. Mislili so namreč, da so v svojih pravicah prikrajšani in so dosegli, da ni smel Hahnemann dajati več nobenih zdravil. Njegovi tovariši, ki so ga deloma zavidali, deloma pa so se postavili v pošteno, a trdovratno fronto nasprotnikov, so mu življenje zelo zagrenili. Hahnemann je moral čisto stradati. In že je šel po deželi glas, da je homeopatija »kaznivo sleparstvo«, njen oznanjevalec pa »ničvreden potepuh«, »lažnik in kapitalni norc«. Tako so ga vnovič pregnali iz Lipskega, kjer je na ondodni univerzi čital predavanja o svojem zdravilnem postopku.

V največji zadregi ga je imenoval vojvoda Ferdinand za dvornega svetnika in svojega telesnega zdravnika. Hahnemann se je preselil v Gothen in je smel v mejah vojvodine anhaltske zdraviti po svoji metodi. Svojemu dobrotniku je lahko kmalu izkazal hvaležnost s tem, da ga je navzlic težki bolezni rešil smrti in vrnil mu življenje. Ni trajalo dolgo, pa so začeli od vseh strani vreti k njemu bolniki. Prihajali so iz države, pa tudi iz inozemstva. Hahnemann je delal od zore

do mraka in še je našel dovolj časa, da je napisal štiri zvezke obsegajoče delo o »Kroničnih boleznih«. Svoboda zdravniške prakse in navdušenje bolnikov sta mu vlivala novo moč. Kmalu pa je Hahnemannu umrla žena — l. 1830. — ki je skoraj pol stoletja delila z njim tegobo in grenkobo, a tudi vso srečo, katero je našel Hahnemann v neumornem delu.

Štiri leta pozneje je stopil tedaj že 80-letni Hahnemann v drugi zakon. Neka Francozinja, ki je bila 45 let mlajša od njega, mu je očarala srce. Starec je ustregel njenim željam ter se preselil v Pariz ter se kljub visoki starosti posvetil zdravništvu in izvajal svojo prakso. Učal je 88 let. Njegova druga žena ga je dejansko podpirala in je po njegovi smrti sama nadaljevala prakso.

Boj za nauk o homeopatiji se je nadaljeval in traja še danes. Kljub temu priznava sedaj tudi nasprotniki, da je bil Hahnemann zelo miselno nadarjen zdravnik. Njegovo rodno mesto Mišno je imenovalo trg, ki meji na hišo, kjer se je rodil, z njegovim imenom in ga je, ko je bil 86 let star, imenovalo za častnega meščana.

L. 1851. so mu postavili nemški homeopatični zdravnik spomenik v Lipskem, l. 1855. pa kip v Gothenu. Od leta 1890. ima tudi Washington Hahnemannov spomenik. Pristaši njegovega nauka se množe od leta do leta. V Nemčiji je kakih 400 laičkih homeopatičnih društev. Zdravniki-homeopati so včlanjeni deloma v osrednji organizaciji v Lipskem in štejejo 350 članov. V Nemčiji deluje kakih 650 homeopatov z zdravniško diplomom. Približno toliko jih je tudi na Francoskem, kakih 500 na Angleškem, kakih 400 na Španskem. Amerika prednjači tudi tukaj z ogromnimi številkami. Nekaj pa si velja zapomniti: od znanstveno naobraženih zdravnikov-homeopatov je treba razlikovati mazače, ki si po krivici nadevajo naslov homeopatov.

R. K.

BOLGARSKO SLOVSTVO

V listu »la Bulgarie« poudarja Nikolaj Dončev velik prered v bolgarski književnosti, ki se po svetovni vojni bolj in bolj usmerja proti narodnim izročilom in se skuša otresti tujega varuštva. Mladí bolgarski pisatelji se trudijo, da bi doumeli narodno dušo. Sklanjajo se nad rodna tla. Prizadevajo se, da bi izkoristili zgodovinska junaštva in prikazovali pravno in telesne lepote svojega ljudstva.

Dr. Kelmer Key

Bermudi

Še nekaj besed o pokrajini, ki sem jo na svojem potu, čeprav le mimogrede obiskal in ki je, zlasti s turistovskega stališča, jako vabljiva, to je o skupini otokov, ki je znana pod imenom Bermudi. Ta skupina obstoji iz nekaj večjih, skupaj se držecih otokov in iz otočja manjših otokov, otočkov in čeri, skupaj 160 po številu. Torej prav spoštljivo število, čeprav ne tako veliko, kakor ga zahtevajo prebivalci Bermudov sami, namreč 365 otokov ali za vsak dan v letu po en otok.

Otoki obstoje iz koralnega apnenca, ki počiva, kakor se je izkazalo iz vrtnja, na grohu in lavi podmorskega ognjenika. Bermudi so torej vulkanskega izvora, toda na vulkanskem temelju so nastali koralni grebeni, ki so tudi radi tega znameniti, ker so najbolj severno ležeče koralne čeri na zemlji. Otok obkroža od vseh strani 2000 do 2500 sežnjev globoko morje in leže kakor Azori popolnoma zase. Najbližja celina je Severna Karolina in potovanje iz New Yorka traja dva dni, v Havano pa tri. Samo 20 največjih otokov, ki se vrste zaporedoma v polkrogu in jih na severu obkrožajo številne čeri in koralne kleči, je obljudenih. Vsa razdalja od vzhoda na zahod znaša okoli 40 kilometrov. V globokem zalivu severnega otoškega dela stoji Hamilton, ki je od zadnjih let osemnajstega stoletja glavno mesto otočja in sedež civilne in vojaške uprave. Starejše glavno mesto St. Georges pa stoji na južozapadnem delu otokov.

Kdaj so bili Bermudi odkriti, ni znano natančno, najbrže pa se je to zgodilo v prvem desetletju šestnajstega stoletja. Prvokrat je to ime označeno na nekem zemljevidu iz 1511. leta. Pravijo, da je te otoke odkril Španec Juan de Bermudez, ki je morda spremljal kako ekspedicijo Ameriga Vespuccija. Tisto stoletje po odkritju so bili otoki na jako slabem glasu. Na njih so vihrali strašni viharji in bali so se jih vsi pomorščaki, ki so imeli otočje za bivališče zlih duhov. Fantastične pravljice so se razširjale o tej negostoljubnosti narode in po eni teh pripovedk je najbrže Shakespeare povzel misel za svoj »Vihar«.

Leta 1609. je imel admiral sir George Somers prepeljati nekaj izseljencev v Virginijo, a se je ob Bermudih z ladjami ponesrečil. Brodolomcem se je posrečilo priti na kopno, a so morali na otokih ostati, dokler si niso stesali plovila, ki jih je prepeljalo na celino. S tem prisilnim bivanjem so se bajke o Bermudih nehale, ker so Somers in brodolomci spoznali resnične in prijetne lastnosti otokov. Ko so se Somers in njegovi ljudje vrnili na Angleško, v svoji navdušenosti niso mogli prehlvaliti podnebja in razvojnih možnosti otokov. Napravil se je načrt, da se kolonizirajo. Sam Somers se je vrnil na Bermude in je tam umrl. Leta 1612. se je ustanovila tako zvana Bermudska družba, da kolonizira otočje, kar se je polagoma tudi zgodilo.

Leta 1926. so cenili prebivalstvo otokov na 27.167 ljudi. Od teh je bilo polovico belih, ostali pa zamorci in mulati, ki so jih v teku časa pripeljali, zlasti da obdelujejo polje. Tukaj so tudi zamorci, kakor na Kubi in Jamajki, uživali veliko prostost in se, kakor je videti, razvili v prav simpatično pleme. Sedanje belo prebivalstvo ni prav čistega angleškega pokolenja, kar je med drugim vzrok tudi to, da se je v 17. in 18. stoletju postrani tudi na debelo bavilo z gusarstvom. Zatorej so se zbrali na Bermudih pomorščaki vseh mogočih narodov. To je šlo sčasoma tako daleč, da so napadali sosednje otoške skupine, da dobe koloniste. Tako je n. pr. leta 1701. guverner Bermudov napadel Bahamske otoke in prijel nad 100 ujetnikov domov, ki so jih prisilili, da so se naselili na Bermudih kot kolonisti.

Zvestoba do matične dežele med ameriško osvobodilno vojno ni bila posebno velika. Vsekako je bil zasebni dobiček pred politiko in otočani so si med drugim dovolili tudi to, da so generalu Washingtonu v Zedinjenih državah iz državnih zalog na Bermudih tihotapili smodnik. Seveda za dober zaslužek in prav tako so tudi v ameriški meščanski vojni 1861. do 1864. zaslužili mnogo denarja. Pa naj bo, kakor hoče, na vsak način so ljudje na Bermudih sedaj prav zadovoljni, da so ostali angleška kolonija. Med drugim so imeli

veliko koristi, da je Anglija na Bermudih ustanovila tehnično dobro opremljeno ladjevsko oporo. Leta 1902. so prepeljali na Bermude dva velika plavajoča doka, ki sta sprejela lahko parnike z več ko 17.000 ton in ki sta bila tedaj največja na svetu. Svetovna vojna je šla mimo Bermudov brez večjih neprijetnosti, od takrat pa so se razvili v mednarodno turistovsko in sportno središče prvega reda. Kot mala posebnost bodi omenjeno, da imajo Bermudi svoj lastni parlament, pravo miniaturno zbornico, ki obstoji že od leta 1620. in je torej najbrže najstarejša zbornica v angleških kolonijah. Po starosti stoji torej takoj za matičnim parlamentom v Londonu.

Bermude obkolja morje, ki se v kovinski višnjevnosti lesketa v takih barvah, da je težko najti kje kaj podobnega. Na žalost smo imeli jaz in moja družba le nekaj ur časa, ker smo morali z istim parnikom naprej v Havano. Sidrišče je dobršen kos daleč od hamiltonskega pristanišča in morali smo pristati v čolnu. Na nabrežju smo si najeli majhen slikovit voz z dvema konjema in smo se peljali nekaj milj po krajini, pri čemer smo se vozili tudi mimo velikega slanega jezera, imenovanega Harrington Sound. Spotoma smo obiskali tudi akvarij biološke postaje, v katerem so najčudovitejše ribe iz ribovitega obotoškega morja. Videli smo mogočno marmorirano ribo, zeleno in rjavo barvano, z ognjenordečim žrelom, ki je po vsem, kar se ji je nudilo na vodnem površju, hlastno šavnila. Bile so tudi manj grabežljive ribe, na primer modro in zlato lesketajoča se angelska riba in riba-mavrica, ki se je bleščala v vseh mavričnih barvah. Obiskali smo mimo grede tudi znamenito jamo stalaktitov, »wonderland cave«, s fantastičnimi kapniki in kristalno čisto vodo.

Rastlinstvo na Bermudih je bujno. Lepe kraljevske palme, milovidne palmete, dinjevo drevje, pomaranče, mogočni mahagoniji in drugo tropično drevje se vrsti z bermudsko cedro (*Juniperus bermudiana*), ki je sorodna našemu brinju in dela prav visoke in bogate gozdove. Razloček med modrim nebom, bogatim zelenjem in belimi poslopji je kakor odrezan. Bleščeča belota poslopij prihaja seveda od gradiva, ki obstoji iz četrerooglatih in pravokotnih balvanov, ki jih žagajo iz ko-

ralnega apnenca, iz čigar so vse bermudske kamenine.

Cvetličje na otokih je veličastno. Bermudske lilije so velikanske in rdeče in rožnato cvetje oleandrov se sveti ob cestah. Spomladi in v prvem poletju jako priljubljena cvetlica je mala *Sisyrinchium bermudiana*, spadajoča med Iridaceae, ki je s svojimi lepimi modrimi cveti postala na Bermudih narodna cvetlica. Po vrtovih se ponašajo rože, *bougainvillea*, *Mesembryanthemum* itd. Banane rastejo v skupinah in v nepretrgani vrsti se vidijo obširni nasadi krompirja, čebule, zelene, rdeče pese, korenja, solate, paradižnikov itd. Ti pridelki so poleg belih lilij najvažnejši izvozni predmeti otokov. Rjavolupinasti bermudski krompir se kot zgodnji krompir servira vso pomlad po Zedinjenih državah in Srednji Ameriki ter je izredne kakovosti.

Bermudi napravljajo miren, idiličen vtis, dočim sveži morski zrak obenem draži. Vsekakor navajajo velike potopisne knjige šestnajst prvovrstnih hotelov poleg velikih domov golfskih klubov. Moderni sport in ples obvladujeta zdaj otočje popolnoma in veliki hoteli vabijo vsak dan po dvakrat na ples. Toda vendar je še nekaj, kar lahko zaveseli prijatelja starih idiličnih časov. Na otokih še zdaj ni avtomobilov, ker so prepovedani. Potniki morajo biti zadovoljni, da se vozijo s konji.

Lahko bi se reklo, da so Bermudi prvi kraj za odpočitek na zemlji. Na stotine angleških in ameriških družin ima tu svoje vile, v katere se umaknejo, da se odpočijejo od velikomestnega vrvenja. Prišel je pa še drugi trumf. Prej so otoke obiskovali največ Angleži, toda odkar je v Ameriki uvedena alkoholna prepoved, so tudi Američani odkrili Bermude. Kot angleška kolonija imajo prosto točilno pravico in po večkrat na teden odhajajo iz New Yorka veliki luksuzni parniki redno na Bermude, natlačeni z žejnimi turisti.

Toda neodvisno od alkohola so se Bermudi razvili v prvo sportno središče sveta. Podnebje omogoča, da se goji sport vse leto na prostem. Bermudi so sloveči po svojih teniških igriščih, jahalščih in dirkališčih, toda morda pred vsem radi svojih »golflinkov«. Na Bermudih ni nič manj ko sedem velikih igrišč za golf, od katerih utegneta biti dve najboljši od vseh, kar jih sploh obstoji. Eno od teh je napravil The Riddel's Bay Golf and Country Club,

drugo pa velikj ameriški Mid-Ocean Club z najfinejšim klubskim domom na otokih, ki ga je nedavno sezidala new-yorška firma Warren & Wetmore. Velike mednarodne tekme se vrše celo leto na Bermudih in tudi na našem parniku »Orbita« je bil eden prvih igralcev tenisa v Angliji, ki se je izkrcał, da se udeleži tekem.

Bermudi so tudi jako vabljivi za jadranje in imajo že dolgo svoj jadriški klub, The Royal Bermuda Yacht Club, ki ima vsako leto jadriške tekme. Tudi za kopanje je izvrsten breg s koralnobelim peskom.

(Iz knjige: Dr. Kekner Key. Kaffee, Zucker und Bananen. Eine Reise nach Cuba und Guatemala. Drey Macken Verlag A.-G. München.)

Ženski oratar na Angleškem

NAJVISJE MESTO NA SVETU

Prestolnica Bolivije, La Paz, ki leži 3840 metrov nad morjem, je doslej veljala za najvišje mesto na zemlji. Pišoč o Tibetu pa Robert Byron sedaj izjavlja, da je na vrhuncu podolja Šumbija naselbina Fari, in sicer natanko nad prelazom Tang-lajem, visokim preko 3900 m. La Paz, ki šteje 100.000 duš, se še dalje sme imenovati najvišje »velemesto« sveta, saj Farija še ni na zemljevidih.

KORENJE IN LASE

Cela stoletja že zaman iščejo leka za plešavost. Sedaj na poroča list »Le National« o preprostem in cenemem sredstvu, ki ga zagovarja neki avstrijski učenjak. Zoper izpadanje glavnega okrasa po njegovem ni boljšega pripomočka, nego če ješ obilo surovega korenja. »Ob vsakem obedu in ob vsaki večerji uživajte določeno količino mrkve, pa se vam ne bo bati plešote. Kdor pa je že golobučnik, mu bodo lasje v kratkem z novo silo pognali.«

Ali je res tako? Ali je res stroj začel tudi krčiti število družinskih članov? Ali vnanji vplivi določajo notranje vplive, ali ne izzivajo notranji vplivi vnanje? Gospodarski pojavi ostanejo kajpada najprepričevalnejši. Številčnost otrok je postala luksuz, seveda pri bogatinih. Med revnimi ljudmi ima stara beseda o zajčku, ki najde travico, še vedno veljavo, medtem ko imovitejši na podlagi številke izračunajo, kakšno breme si natovarijo z vsakim otrokom.

Družinska miza pa je bila veliko bolj redka v stanovanju proletarca kakor v meščanski hiši, ker je bila tam žena že davno »na deluc in se njen čas ni kril s časom njenega moža. Slično kakor zdaj v meščanski hiši, kjer izločajo staro, pošteno, široko družinsko mizo.

Zato še davno ne bo konec ne družinske mize, ne človeštva, ki vidi danes za mizo samo zakonce brez otrok. Čas in njegova beda sta skrčila mizo in jo spravila s srede v kot. In to bo trajalo pač tako dolgo, dokler ne bo v krušni službi zaposlena žena spet nastopila svoje mesto samo kot hišna gospodinja, kar pač ne more biti več daleč. Zdrava, sveža, ljubka ravnateljica prijetne domačnosti, ki bo imela dovolj časa za vzgojo svojih otrok, a tudi smisla za delo svojega moža. Tedaj bo žena zopet pomaknila družinsko mizo v sredo sobe, ker bo spoznala, da je tam več veselja, prostora in zraka. Tako bo zopet stari simbol družinske mize prišel do svoje veljave.

Helena Tušek

Največje podjetje na svetu

Ameriška telefonska in brzojavna družba, znana pod imenom Bell System, je največje podjetje na svetu. Ima namreč 454.000 nastavljenecov.

Podjetje pa je zanimivo tudi zaradi tega, ker se ima zahvaliti za svoje življenje dr. Grahamu Bellu, možu, čigar ime bo ostalo vekomaj zvezano z imenom Tomaža Alve Edisona.

To podjetje pa ni le največje, ampak po vsej priliki tudi najbogatejše na svetu. Skupno nmetje trdke presega 800 milijonov angleških funtov (221 milijard Din). Potemtakem stoji na čelu vseh ameriških trgovskih podjetij. Koncernu Bell je podložnih 21 telefonskih družb v Zedinjenih državah in več nego 15 od 20 milijonov telefonskih aparatov v Ameriki.

Družba je lani instalirala nič manj ko 900.000 telefonskih naprav — največji prirastek v enem letu, odkar podjetje posluje. Naravnost fenomenalen je razvoj in dvig podjetja v zadnjih 20 letih, zakaj konec l. 1910. je bilo napeljanih 11.642.212 milj žic za telefon, danes pa obsega telefonsko omrežje sistema Bell že 69.519.425 milj.

Na slični stopnji se gibljejo ogromni dohodki družbe, ki so znašali konec leta nad 47 milijonov funtov ali 13 milijard Din. Čisti dobiček pa je znašal 33.500.000 angleških funtov. In končno ni nič manj zanimivo vedeti, da ima to ogromno podjetje tudi ogromno število delničarjev, ki jih je celo več nego nastavljenecov — namreč 470.000!

Drobtine o Dumasu

Korenjaški Dumas se je nekoč pritoževal svojemu zdravniku, da ga zbada ob lakotnici. »Jejte skozi osem dni velik kos pečenke in jo zalijte z burgundcem«, mu svetuje dr. Gruby. Po preteku tedna se Dumas oglasi zopet: »No, ste že pogodili mojo bolezen?« »Nič vam ni! Ko bi vam kaj manjkalo bi bili danes ob tej dieti že pod rušol!«

Oče Dumas in Balzac sta si bila nekaj navzkriž in nista dalj časa govorila. Nekoč sta bila povabljena med drugimi k skupnemu znanu na večerjo, kjer se pa tudi nista pobotala. Proti koncu je pomenek nanesel na gledališke pisatelje in Balzac se je tik pred durmi precej glasno izrazil: »Kadar bom tako neumen kot Dumas, se bom lotil pisanja teaterskih glum.« »Potem začnite še nočoj,« seže Dumas v pogovor.

Neki slikar je na svoji razstavi razobesil tudi portret neznansko suhega babšeta, pred katerim stoji kužek. »Kaj pa prav za prav pomeni ta podoba?« se obrne na Dumasa njegova spremljevalka. »Pes, ki varuje kost!« ji postreže pisec Treh mušketirjev.

»Kaj vam je ljubše: žena, lepa v lice, ali pa taka, ki je čednega stasa?« vprašajo nekoč Dumasa za mizo. »Prvo bi si želel za na sprehod, drugo pa doma v sobi.«

Tobak in higijena

Zobarja, Appleton in Earl Lelimer v Philadelphiji, sta po dolgih poskusih dognala, da dim ene cigarete znaniša množico bakterij v ustih za 40%. Lepa tolažba za kadilce. A vedeti bi morali še, kolikšno škodo trpi srčna mišica pri običajnem, oziroma pretiranem pušenju.

Razparana obleka

Krpanje ni poceni. Zato Anamci, kakor piše »L' Opinion« iz Saigona, rabijo tale način popravljanja. Blago obrnejo in ga polože na gladko in čisto desko. Pretrgano mesto pa lepo naravnajo, denejo na razpor jako tenak list gutaperče (posušenega drevesnega soka) in pogladijo vso reč z razgretem likalnikom. Gutaperča, ki se tali ob 40°, se raztopi in zvari staknjene dele tako, da se čvrsto in trajno sprimejo.

Kaj se godi v Gallspachu?

Ze nekaj let se govori o Gallspachu, prej neznatni vasi v Zgornji Avstriji, danes kraju evropskega slovesa, ki ga je lani obiskovalo nad 15.000 bolnikov. Čemu? V Gallspachu deluje že delj časa »čudodelni doktor«
Valentin Zeileis, ki ugotavlja bolezni z neko čarodejno palico in zdravi ljudi z električnimi toki visoke napetosti. Način zdravljenja sam na sebi ni nov, Zeileis ga je napravil samo za izključno metodo, izpopolnil jo je z novimi napravami, ki se uporabljajo v posebnih, po njem predpisanih zvezih. Jabolko spora med Zeileisom in poklicnimi zdravniki je njegova diagnostična palica, ki se vključi v tok in s svetlimi in

temnimi odtenki pokaže Zeileisovim očem, kakšni občutljivosti je podvržen ta ali oni del bolnikovega telesa.

Zaradi te palice je nastal med Zeileisom in poklicnimi zdravniki spor. Nemški radiolog prof. Lazarus (iz Berlina) je vložil proti Zeileisu tožbo, češ, da je pripisati njegove uspehe le množestveni sugestiji. Proces bi se bil imel začeti 10. marca, a je bil odložen. Avstrijska vlada doslej ni nastopila proti Zeileisu, poglavitno iz gospodarskih razlogov, zakaj Gallspach je postal tujskoprometen kraj samo po zaslugi Zeileisa, ki predstavlja pač zanimiv, a tudi težek problem sodobnega zdravstva.

Bolniki v Gallspachu (zgoraj Zeileis)

»ŽIVLJENJE IN SVET« stane celoletno 80 Din, polletno 40 Din, četrtletno 20 Din, mesečno 8 Din. — Posamezne številke stanejo v podrobni prodaji samo 2 Din. — Naroča se pri upravi, Ljubljana, Knafljčeva ul. 5.

Izdaja za konzorcij Adolf Ribnikar. — Urejuje Ivan Podržaj. — Za »Narodno tiskarno d. d.« kot tiskarinja Fran Jezeršek. — Vsi v Ljubljani

Poročni prstan „izumira“

V našem problematičnem času poročni prstani niso več okrogla in enostavna zadeva. Poročni prstan ni več samo preprost zlat obroček, ki je svojčas imel nalogo ostati vse življenje na eni in isti roki. Ni več nakit, ki se prilaga k vsaki obleki, ob vsaki uri, ki ni podvržen spremembam mode, ki mu je oblika nespremenljiva, enak pri revežih in bogatinih, kjer je bil za razliko včasih malce debelejši in širši ter je imel še to posebnost, da je napravljaj videz malega luksusa, če je bilo v njem malo več čistejšega zlata.

Vse to je bilo nekoč. Danes je tudi poročni prstan suženj mode, točnejše povedano: tisti, oziroma tiste, ki ga nosijo, so tudi glede poročnega prstana podvržene modnemu suženjstvu. Žena, ki drži nase ter hoče veljati za zares moderno damo, je staromodni preprost prstan že davno zamenjala, če je ostalo še kaj čuvstva, si dala vsaj pokloniti novega, starega pa je odložila v najgloblji kotiček svoje nakitne skrinjice.

Zlato ni več niti najodličnejša, niti najplemenitejša kovina za poročne prstane. Bolj gospodski je prstan iz platine. Vsak boljši prstan ima danes okov iz platine. Tudi poročni prstan se je moral prilagoditi tej modi. In kjer je ta dragoceni material nedosegljiv, si pomagajo ljudje z belim zlatom, ki ga smatrajo za nadomestilo platine. Znamenje časa: najzlahtnejša kovina je jedva dovolj dobra za imitacijski material, ker to zahteva moda. Bistvenejša je preobrazba v obliki poročnega prstana. Najprej so pridrževali staro temeljno obliko in so poživljali preveč preprosti obroč z okrasjem. Podoba pa je, da so se ljudje teh cizeliranih prstanov naveličali. Po okraševanju poročnega prstana je prišel v modo diamantni poročni prstan. V začetku je bil samo okrogel trakec malih diamantov, vdelenih v platinino. Tudi tukaj imitacija za revnejšo možnost: beli safirji v srebrnem okovu ali v belem zlatu.

Potem so vdeleni v poročni prstan en sam, zato pa dragocenejši kamen. In posebno zvite so se zdele tiste (večinoma ameriške) neveste, ki so silile na to, da bi bil kamen kolikor mogoče velik in dragocen; zanje ni bil poročni prstan samo lep lišp, ampak tudi dobra naložba denarja, »železna rezerva« za zakon. To spominja skoro na tiste čase, ko je žene željni mladenič svojo izvoljenko, ki jo je seveda imel za drago, delavko, za domačo sužnjo, gospodu tustu praviloma odkupil, pri čemer je bila odkupnina dragocen prstan iz zlata in zlahtnega kamna. Iz tega običaja sploh izvira poročni prstan.

Na Angleškem se že pojavlja drug ekstrem, ki zahteva odpravo poročnega prstana. V taboru nadmoderne elegancije pa so odkrili, da bi poročni prstan lahko motil svobodnejši življenjski nazor marsikaterih svetskih, vendar že omožene dame. Poleg tega pokreta obstoji še zmernejša struja, ki se zavzema za poročni prstan pri večerni obleki, pa ga hoče napraviti kolikor mogoče neopaznega. Ta smer propagira poročni prstan v obliki čisto tenke verižice iz platine, ki se jedva opazi v gneči plesne dvorane, v slučaju potrebe pa se lahko izdaja za tako zvano verižico prijateljstva.

Tudi moderni mož je nasprotnik poročnega prstana. Če ga že ima pri sebi, zakaj ne bi ga smel imeti v žepu telovnika? Koliko je zakonskih mož, ki se priznavajo k tej praktični modi ali pa jo molče ubogajo? Neka ameriška pisateljica je skozi štiri tedne preiskovala vse moške, ki jih je srečala med svojimi poslovnimi urami. Pri tem se je izkazalo, da je imelo samo 12 % omožencev poročni prstan na roki. In še od teh 12 % jih je bilo tri četrtnine tako previdnih, da so nosili nad poročnim prstanom nevtralen prstan z velikim kamnom, ki je bil vrhu vsega še na mezincu, kjer se normalno ne nosi noben poročni prstan. Samo štiri odstotki oženjenih mož je imelo dovolj poguma, da so nosili poročni prstan javno na desnem prstancu. Seveda tudi ženske niso v tem oziru boljše. Med omoženimi ženskami jih je baje samo en odstotek, ki se dajo spoznati po poročnem prstanu.

Po tej statistiki, ki pa jo je jedva mogoče smatrati za splošno veljavno, bi bilo soditi, da poročni prstan izumira. Zato poskušajo draguljarji v Parizu uvesti »ločitveni prstan«. Ta prstan ima obliko dveh rok, ki se stikata s konci prstov in ob zapetjih, so pa obrnjene navzven. Med končnicami prstov je kamen, čigar oblika in barva da sklepati na vsakršni položaj in ljubezenske potrebe tistega, ki ga nosi. En sam pogled na roko elegantne žene bo torej povedal, če in kolikokrat je ločena, če po svojih ločitvah želi še kakšnih zvez ali če jih odklanja, ali pa če bi bila še enkrat voljna, poskusiti srečo z zakonom.

